EDUCAȚIE PENTRU PEISAJ

ÎN ECODESTINAȚIA ȚARA HAȚEGULUI

Ghidul profesorului

Septembrie 2026

Mioritics
Keep reading

Luminița Tănasie,
Angelica Mihăilescu,
Florentina Florescu

EDUCAȚIE PENTRU PEISAJ

ÎN ECODESTINAȚIA ȚARA HAȚEGULUI

Ghidul profesorului

Ediția 2 - Septembrie 2026

Mioritics
Keep reading

Autori:

Luminița Tănasie, Angelica Mihăilescu, Florentina Florescu

Ghidul a fost realizat cu sprijinul echipelor: Asociația de Turism Retezat - Unitatea de management al Destinației Ecoturistice Țara Hațegului, Administrația Parcului Național Retezat, Administrația Parcului Natural Grădiștea Muncelului Cioclovina, Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

FLORESCU, FLORENTINA

Educaţie pentru peisaj în ecodestinaţia Ţara Haţegului : ghidul profesorului /
Florentina Florescu, Angelica Mihăilescu, Luminiţa Tănasie. - Constanţa : Mioritics, 2026
ISBN 978-630-95476-1-3

I. Mihăilescu, Angelica

II. Tănasie, Luminiţa

37

504

Prezentul material este realizat în cadrul proiectului EcoEducație pentru Ecoturism, implementat de Asociația Mioritics și dezvoltat cu sprijinul financiar al Romanian-American Foundation și Fundația pentru Parteneriat, prin intermediul programului Educație ecoturistică – dezvoltare economică locală durabilă prin ecoturism.

Opiniile, constatările și concluziile sau recomandările exprimate în acest document sunt ale autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Romanian-American Foundation sau ale Fundației pentru Parteneriat.

Proiect realizat în colaborare cu Unitatea de Management al Destinației Ecoturistice Țara Hațegului

Fotografii din arhiva Unităţii de Management al Ecodestinaţiei Țara Hațegului

Cuprins

Partea I

Capitolul 1:
Descoperirea peisajului în care trăim -
Destinația ecoturistică Țara Hațegului 7

Capitolul 2:
Peisajul natural și valorile naturale 11

Capitolul 3:
Peisajul cultural: diversitatea culturală 17

Capitolul 4:
Omul și peisajul 23

Capitolul 5:
Ecoturismul - instrument de conservare a peisajului
şi dezvoltare locală 27

Capitolul 6:
Comunitatea locală - roluri în conservarea peisajului 33

Capitolul 7:
Ce pot face eu? 37

Partea a II-a

Capitolul 1:
Recomandări - resemnificări ale activității la clasă 41

Capitolul 2:
Utilizarea activităților de învățare/din caietul elevului 43

Capitolul 3:
Exemple de instrumente de lucru pentru profesor 47

Capitolul 4:
Resurse utile pentru cele două dimensiuni 57

Anexe 59

Ce ne propunem și cui ne adresăm?

Ghidul se adresează profesorilor care doresc să aplice programa de opțional integrat la școală, precum și altor persoane care doresc să promoveze valorile culturale locale din diverse ecodestinații. În acest context, ne propunem să aducem informații de bază care să-i ajute pe toți cei interesați să aibă un punct de plecare pentru construirea propriului traseu de abordare a peisajului în comunitatea și pentru comunitatea lor. Din perspectivă metodologică, reperele privind abordarea educației pentru peisaj au în vedere să sprijine dezvoltarea de activități educative în mediu formal, nonformal și informal și să genereze proiecte colaborative, atât între elevi cât și între profesori, experți voluntari și agenți economici locali.

Care este structura ghidului?

Pentru sprijinirea profesorilor în dezvoltarea opționalului Educație pentru peisaj, sunt prezentate informații organizate pe două dimensiuni:

1. **Aspecte relevante pentru înțelegerea specificului ecodestinației**, informațiile structurate în șapte capitole. Fiecare capitol cuprinde termeni utili pentru înțelegerea aspectelor specifice educației pentru peisaj, precum și teme de reflecție, ca exercițiu pregătitor pentru activitatea la clasă.
2. **Aspecte metodologice relevante pentru planificarea și derularea la clasă a opționalului**. Vor fi prezentate instrumente de lucru pentru organizarea activității la clasă, precum exemple de planificare calendaristică, activități de învățare proiecte de evaluare inițială și finală etc.
3. De asemenea, vor fi indicate **resurse** pentru profesori, prin care aceștia pot căuta informații suplimentare pentru cele două dimensiuni amintite mai sus.

Care este cuprinsul ghidului pentru prima dimensiune?

Informațiile prezentate în cadrul fiecărui capitol din Partea I reprezintă resurse pentru profesor, ca sprijin pentru derularea activității la clasă. *Acestea nu se constituie în lecții de predare*. Profesorul va adapta informațiile la nivelul de înțelegere al elevului și la nevoile lui de învățare/clarificare, astfel încât să asigure suportul pentru formarea competențelor din programa școlară. Cele șapte capitole fac referire la conținuturile de învățare din programa școlară, deoarece acestea reprezintă baza de operare pentru formarea competențelor. Totodată, aceste capitole oferă și un context de conectare a elevilor la experiențele lor concrete, de zi cu zi, care este cel al ecodestinației în care trăiesc. Astfel, educația pentru peisaj este aplicată în situații autentice de viață.

Care este cuprinsul ghidului pentru a doua dimensiune?

Partea a II - a cuprinde sugestii de derulare a activităților de învățare la clasă, precum și exemple de organizare a evaluării. Am avut în vedere ca atât capitolele din Partea I cât și instrumentele de lucru la clasă să poată fi folosite într-un mod flexibil, nu într-o ordine predeterminată. Altfel, nu ar putea răspunde nevoilor concrete ale elevilor. Profesorii vor fi cei care vor adapta cât mai eficient resursele create pentru aplicarea programei școlare.

Partea I

CAPITOLUL 1

Descoperirea peisajului în care trăim - *Destinația ecoturistică Țara Hațegului*

Termeni cheie

Peisaj, dezvoltare durabilă, destinație ecoturistică, tipuri de peisaje, protecția peisajului

Elemente de conținut din programă

Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local
Intervenția omului – modificări aduse de om
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului național
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului internațional

Ce știm?

Peisaj

- ✔ Parte din natură care formează un ansamblu artistic și este cuprinsă dintr-o singură privire. Aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultând din combinarea factorilor naturali cu factori creați de om. (Dicționarul explicativ al limbii române, 2009).
- ✔ Peisajul desemnează o parte de teritoriu perceput ca atare de către populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani (Convenția Europeană a Peisajului, Florența 20 octombrie 2000, ratificată în România în 2002[1]).
- ✔ Peisajul este „o componentă esențială a cadrului de viață pentru populație, expresie a diversității patrimoniului comun cultural și natural și fundament al identității acesteia" (Convenția Europeană a Peisajului, Florența 20 octombrie 2000, ratificată în România în 2002[2]).

[1] Convenția Europeană a Peisajului, Florența 20 octombrie 2000, ratificată în România în 2002; trad. în limba română: https://rm.coe.int/16802f3fb8
[2] Convenția Europeană a Peisajului, Florența 20 octombrie 2000, ratificată în România în 2002 https://rm.coe.int/16802f3fb8

Dezvoltare durabilă[3]

Se referă la „dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi" (*Raportul Brundtland al Organizației Națiunilor Unite, 1987*[4]).

Destinație ecoturistică (ecodestinație)

Destinația ecoturistică trebuie să cuprindă resurse naturale aflate sub un regim de protecție (rezervație a biosferei, parc național sau natural, sit Natura 2000, rezervații naturale sau orice altă categorie de arie protejată), alături de care pot fi incluse și resurse turistice antropice (*Asociația de Ecoturism din România*).
Microregiune cu resurse naturale și culturale remarcabile, unde pot fi dezvoltate activități de turism sustenabil. O astfel de zonă oferă turiștilor experiențe integrate, dar cu un impact minim asupra mediului, agregând o rețea de servicii ecoturistice complementare, în interiorul unei strategii unitare de marketing și dezvoltare (*Fundația Româno-Americană*).

[3] Dezvoltarea durabilă pe înțelesul tuturor - www.youtube. com/watch?v=_5r4loXPyx8
[4] Raportul Brundtland al Organizației Națiunilor Unite, 1987 https://sustainabledevelopment.un.org/content/ documents/5987our-common-future.pdf

Valoare (a peisajului)

Element natural sau creat de om, material sau imaterial, care caracterizează un peisaj, face parte din acesta și contribuie la nota sa de unicitate. Categoriile principale de valori ale peisajului sunt cele naturale (inclusiv geodiversitate) și culturale.

Context

Preocuparea de a păstra această formă de organizare a teritoriului numită peisaj, într-un mod echilibrat, atât din perspectiva mediului natural cât și a patrimoniului construit de om, s-a manifestat odată cu apariția conceptului de dezvoltare durabilă. Astfel, statele lumii au recunoscut faptul că intervenția omului asupra mediului într-un mod lipsit de responsabilitate aduce prejudicii, atât naturii cât și dezvoltării societății. De asemenea, este recunoscut faptul că peisajul și bunăstarea planetei depind de acțiunile fiecărui stat în parte și de măsura în care aceste state reușesc să aibă politici și abordări comune la nivel internațional.

***Convenția Europeană a Peisajului*, adoptată de Consiliul Europei pe 20 octombrie 2000 este un instrument internațional colaborativ, ce are ca obiective:**

- promovarea protecției peisajelor

- managementul și amenajarea peisajelor

- organizarea cooperării europene în acest domeniu.

- protecția peisajului cuprinde acțiunile de conservare și menținere a aspectelor semnificative sau caracteristice ale unui peisaj, justificate prin valoarea sa patrimonială derivată din configurația naturală și/sau din intervenția umană;
- managementul peisajelor cuprinde acțiunile care vizează, într-o perspectivă de dezvoltare durabilă, întreținerea peisajului în scopul direcționării și armonizării transformărilor induse de evoluțiile sociale, economice și de mediu;
- amenajarea peisajului reprezintă acțiunile cu caracter de perspectivă ce au ca scop dezvoltarea, restaurarea sau crearea de peisaje.

Acești termeni se aplică arealelor naturale, rurale, urbane și suburbane, care cuprind „suprafețe terestre, ape interioare și areale marine" (art.2). Un aspect deosebit de important care este clarificat în cadrul *Convenției pentru peisaj* se referă la aria de aplicare, anume la faptul că „Se referă la peisaje care pot fi considerate deosebite, precum și la peisaje obișnuite sau degradate (s.n.)" (art.2).

După cum se poate observa, perspectiva asupra peisajului presupune dezvoltarea unor abilități de observare, analiză și interpretare, pentru a înțelege valoarea culturală a peisajelor care au primit o astfel de confirmare, în raport cu criteriile elaborate. În egală măsură, trebuie acordată atenție pentru înțelegerea/identificarea valorilor pe care le relevă peisajul obișnuit, cel în care oamenii își desfășoară viața de zi cu zi, ca bază de acțiune pentru activități sustenabile, în orizontul de dezvoltare durabilă a comunității.

Până în 2010, *Convenția europeană a peisajului* a fost ratificată de 34 de state europene, în România, ea fiind adoptată prin Legea 451/2002.

Pentru protejarea și managementul peisajului, la nivel național, dar și european, sunt folosite mai multe instrumente. De exemplu, desemnarea unor arii naturale protejate și a unor destinații ecoturistice, acestea asigurând atât conservarea peisajelor

naturale și culturale, cât și promovarea acestora. O astfel de destinație îndeplinește toate criteriile conceptului de „ecoturism", un concept relativ nou care a ajuns în atenția publică la începutul anilor 1980 ca un nou mod de a călători pentru oamenii care doreau să învețe despre locuri, oameni și habitate diferite, exotice, și care nu erau interesați de locurile turistice cele mai populare. Alt aspect important este că aceste activități nu provoacă un impact negativ asupra locului/ peisajului sau mediului natural și nici asupra comunităților locale.

Peisajul unei destinații ecoturistice include ariile naturale protejate de pe teritoriul sau din vecinătatea acestora, elementele de relief, de geodiversitate și de biodiversitate specifice, precum și elementele de patrimoniu cultural, localitățile și tradițiile/obiceiurile acestora, modul de viață al oamenilor și felul în care ei interacționează cu mediul.

Pentru a se ajunge la desemnarea unor destinații ecoturistice în România au fost parcurse mai multe etape, până la momentul anului 2014, când primele două destinații de ecoturism sunt evaluate și recunoscute oficial de către Autoritatea Națională pentru Turism. De atunci, au mai fost evaluate și certificate încă șase destinații ecoturistice la nivelul țării.

Criterii, desemnare și detalii despre destinațiile ecoturistice din România pot fi consultate pe pagina Asociației de ecoturism din România. [5]

Asociația de Turism Retezat, înființată în anul 2007, este **unitatea de management** ce are drept scop principal dezvoltarea și promovarea destinației ecoturistice Țara Hațegului. Aceasta este responsabilă pentru obținerea certificării, elaborarea strategiei de dezvoltare, atragerea de surse de finanțare, implementarea de proiecte în domeniu și atingerea obiectivelor propuse. Până în prezent, eforturile în lucrul cu comunitățile au dat rezultate foarte bune, mai ales în sectoarele voluntariatului pentru tineri, al micilor producători și al antreprenorilor în turism.

Ce descoperim?

Povestea destinației ecoturistice Țara Hațegului

Povestea destinației începe în anul 2016, din dorința de a oferi vizitatorilor o experiență unică. Părinții ecodestinației Țara Hațegului sunt o serie de instituții și unități locale implicate în domeniul turismului, protecției mediului, învățământului și administrației publice locale și centrale, toate coordonate de **Asociația de Turism Retezat** în baza unui parteneriat.

Destinația Ecoturistică Țara Hațegului are trei parteneri strategici: RNP Romsilva - Administrația Parcului Național Retezat, RNP Romsilva - Administrația Parcului Natural Grădiștea Muncelului - Cioclovina și Universitatea din București - Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului.

Atractivitatea zonei este dată de multitudinea de **obiective naturale, geologice, istorice și culturale**, dar și de cele peste **40 de trasee de drumeție sau de biciclete**, cele de cicloturism fiind omologate de către Ministerul Turismului, în premieră națională.

Turiștii sosiți aici descoperă peisaje naturale deosebite, biserici medievale, case și cetăți, peșteri locuite încă din Paleolitic, zimbri și chiar dinozauri. Legendele locale, produsele tradiționale și oamenii ospitalieri întregesc experiența turistică unică.

[5] Criterii, desemnare și detalii despre destinațiile ecoturistice din România - https://asociatiaaer.ro/sistemul-de- certificare-al-destinatiilor-de-ecoturism/

Teme de reflecție

Cum considerați că se integrează localitatea dumneavoastră în peisajul destinației ecoturistice Țara Hațegului? Care sunt valorile cu care contribuie la imaginea zonei?

Care sunt practicile/intervențiile locuitorilor asupra mediului care au modelat peisajul în forma sa actuală?

Care sunt elementele de peisaj pe care le remarcă mai frecvent copiii și de ce?

Cum este influențată percepția noastră asupra peisajului de factorii culturali, educație, vârstă, statut social? Ce influență are aceasta asupra protejării și a managementului peisajului?

Resurse

- Convenția Europeană a Peisajului rm.coe.int/16802f3fb8
- Despre destinațiile ecoturistice din România www.rafonline.org/program/dezvoltarea-destinatiilor-de-ecoturism/
- Despre ecoturism www.asociatiaaer.ro/despre-ecoturism/
- Despre destinația ecoturistică Țara Hațegului www.tarahategului.ro/
- Asociația de Turism Retezat www.turismretezat.ro/
- Parcul Național Retezat www.retezat.ro/
- Parcului Natural Grădiștea Muncelului – Cioclovina www.gradiste.ro/
- Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului www.hateggeoparc.ro/

CAPITOLUL 2

Peisajul natural și valorile naturale

Termeni cheie

Biodiversitate, geodiversitatea, arii naturale protejate, Parc național, Parc natural, Natura 2000, Geoparc, observarea și interpretarea valorilor naturale

Elemente de conținut din programă

Elemente vii din peisajul local (vegetație, faună)
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, internațional

Ce știm?

Biodiversitate

Cea mai des citată definiție este aceea din *Convenția pentru Biodiversitate (CBD) a Națiunilor Unite.*[6]

- ✔ Conform CBD, articolul 2, diversitatea biologică sau biodiversitatea reprezintă „variabilitatea organismelor vii din toate sursele, incluzând, printre altele, cele terestre, marine sau din alte ecosisteme acvatice și complexele ecologice ale căror părți sunt acestea, incluzând diversitatea speciilor, comunităților și a ecosistemelor".

Geodiversitate

Geodiversitatea reprezintă diversitatea elementelor geologice, geomorfologice și a solurilor dintr-o anumită zonă, incluzând varietatea rocilor, mineralelor, fosilelor și formelor de relief. Ea este importantă deoarece contribuie la înțelegerea ecosistemelor, a biodiversității și a istoriei Pământului[7]. Practic, constituie baza pe care s-a dezvoltat viața și influențează direct caracteristicile peisajului actual, precum și viața comunităților prin tipurile de sol, resursele de apă, materialele de construcție tradiționale și oportunitățile pentru dezvoltarea turismului educațional și științific.

Arie naturală protejată

- ✔ *"Aria protejată este un spațiu geografic clar definit, recunoscut, dedicat și gestionat, prin mijloace legale sau prin alte mijloace eficiente, pentru a realiza conservarea pe termen lung a naturii cu serviciile ecosistemice și valorile culturale asociate" (IUCN, 2008).*

Aceasta este modul în care este definit conceptul de arie protejată de către Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN), organizație neguvernamentală de experți care lucrează la nivel global în acest domeniu.
În România există mai multe tipuri de arii naturale protejate: unele de interes național, altele de interes comunitar (adică la nivelul Uniunii Europene), iar altele de interes internațional. De asemenea, din punct de vedere al modului de gestionare, se disting mai multe categorii. Fiecare astfel de categorie are propriile particularități referitoare la nivelul de protecție, scopul înființării și activitățile umane permise în interiorul acestora. Este important însă de reținut că desemnarea acestora a fost de regulă fundamentată pe criterii științifice, iar restricțiile în folosirea terenului și a resurselor din aceste zone au ca scop conservarea speciilor de faună, floră sau a habitatelor acestora.
Mai multe despre categoriile de arii naturale protejate: https://www.eco-romania.ro/blog/tipuri-de-arii-naturale-protejate-si-diferentele-dintre-ele/

[6] *Convenția pentru Biodiversitate (CBD) a Națiunilor Unite*, www.cbd.int
[7] *Definiția UNESCO* www.unesco.org

Tipuri de arii naturale protejate de interes național:

- **Rezervații științifice** – acele zone cu regim strict de protecție, în care activitățile umane sunt interzise cu excepția celor în scop științific.
- **Parcuri naționale** – zone naturale în care se protejează speciile reprezentative pentru natura României și mediul lor de viață, cu o intervenție minimă a oamenilor. Sunt permise activități recreative, educative și de cercetare științifică, activități tradiționale și de construire a unui minim de infrastructură turistică (marcaje, refugii).
- **Monumente al naturii** – zone desemnate pentru importanța deosebită cu privire la raritatea și unicitatea unor elemente de floră, faună (specii de plante sau animale sălbatice rare, endemice sau amenințate cu dispariția, arbori seculari, asociații floristice și faunistice), fenomene geologice (peșteri, martori de eroziune, chei, cursuri de apă, cascade) sau a altor elemente naturale.
- **Rezervații naturale** – zone naturale în care se protejează o specie sau un mediu de viață important. Aici sunt permise acțiuni recreative, educative și de cercetare.
- **Parcuri naturale** – zone naturale în care se protejează peisajul, important și datorită activităților umane tradiționale desfășurate în zonă, a căror păstrare reprezintă unul din obiective. Sunt permise activități recreative și educative, construcția de infrastructură turistică (marcaje, cabane, refugii), activități umane de dezvoltare durabilă.

Restricții de utilizare a resurselor umane - „suprapunerea" siturilor Natura 2020 cu diferite categorii de arii naturale protejate, conform Stanciu, E. și Florescu, F., (2009), Ariile Protejate din România, edit. Green Steps

Tipuri de arii naturale protejate de interes comunitar (la nivelul Uniunii Europene)

Cunoscute și sub numele de rețeaua Natura 2000, acestea reprezintă o rețea de arii naturale protejate desemnate de către Comisia Europeană la propunerea fiecărei țări membre. Siturile Natura 2000 reprezintă zone naturale în care se protejează specii și mediul lor de viață, importante la nivel european. Toate acestea depind de existența oamenilor și de modul de viață tradițional. Sunt permise activități recreative și educative, construirea de infrastructură turistică (marcaje, cabane, refugii), activități umane de dezvoltare durabilă.

✔ Fiecare țară a Uniunii Europene a propus o listă de situri Natura 2000 la momentul aderării, desemnate pe baze științifice conform criteriilor europene. Unele dintre siturile Natura 2000 din România, ca și din alte țări, se suprapun total sau parțial peste arii naturale protejate de interes național (parcuri naționale, parcuri naturale, rezervații ale biosferei).

Tipuri de arii naturale protejate și teritorii de interes internațional

În această categorie intră acele zone care au fost desemnate conform convențiilor internaționale la care România este parte sau a unor organisme recunoscute la nivel internațional. În România avem următoarele tipuri de arii naturale protejate de interes internațional:

- **Rezervații ale biosferei** – desemnate de UNESCO în cadrul programului Man and Biosphere (MaB). În această categorie intră Delta Dunării și Parcul Național Munții Rodnei.
- **Situri naturale ale patrimoniului natural universal** desemnate în cadrul UNESCO World Heritage Convention, din 1972. Această categorie este diferită de MaB și include Delta Dunării și pădurile seculare de fag din Carpați.
- **Geoparcuri Internaționale UNESCO** , prin Programul UNESCO pentru Geoștiințe și Geoparcuri din 2015. În România sunt două geoparcuri cu această recunoaștere: Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului și Geoparcul Internațional UNESCO Ținutul Buzăului. Un Geoparc Internațional UNESCO este un teritoriu unitar cu patrimoniu geologic de importanță internațională, administrat printr-un concept integrat

care îmbină conservarea, educația și dezvoltarea durabilă. Desemnarea ca Geoparc Internațional UNESCO nu modifică regimul juridic al terenurilor și nu introduce restricții suplimentare pentru proprietari sau comunități. Obiectivele geoparcului sunt atinse prin colaborare și implicarea comunităților, nu prin impunerea unor măsuri restrictive.

- Zone umede de importanță internațională sau **situri RAMSAR** desemnate în conformitate cu prevederile Convenției privind conservarea zonelor umede de importanța internațională (exemple: Delta Dunării, Rezervația Naturală Tinovul Poiana Stampei, Parcul Natural Balta Mică a Brăilei; vezi lista completă);

Pentru mai multe informații despre ariile naturale protejate, puteți consulta **ghidul: Ariile protejate din România**.

În România suprafața acoperită de arii naturale protejate este de aproximativ 23% din suprafața terestră (siturile Natura 2000 împreună cu ariile naturale protejate de interes național, parcuri naturale, parcuri naționale, rezervații ale biosferei).

Context

Serviciile ecosistemelor

Natura este baza vieții pe Pământ și aceasta este o valoare în sine. O destinație ecoturistică poate fi declarată doar într-o zonă în care se află arii naturale protejate și în care vizitatorii pot explora rolul naturii și beneficiile acesteia pentru oameni. **Dezvoltarea societății umane și, implicit, a peisajului în care trăim este dependentă de starea naturii și de serviciile pe care ea ni le furnizează.**

Serviciile ecosistemice includ toate beneficiile pe care le avem de la natură, pentru viața noastră, și pe care ne-am obișnuit să le considerăm implicite. Unele dintre ele sunt mai ușor cuantificabile, altele au o valoare ce poate fi estimată cu greu.

- Hrană – varietatea de specii de plante și animale reprezintă sursa de hrană pentru toți oamenii.
- Apă – această resursă vitală provine tot din natură, doar 2,5% din apa de pe planetă este apă dulce.
- Aer – plantele asigură schimbul de gaze din natură ce permite existența oamenilor și a animalelor.
- Rocă/formațiune geologică - modelează relieful, filtru și rezervor pentru apă, resursă pentru ecosisteme.
- Polenizare – acesta este un serviciu de care depinde atât înmulțirea plantelor din flora spontană, cât și a culturilor agricole.
- Materii prime – lemnul, cauciucul, fibrele, coloranții, adezivii, uleiurile, rocile, toate provin din natură.
- Medicină – multe medicamente sunt derivate din substanțe naturale, mai ales din plante. Multe antibiotice sunt derivate din micro-organisme cum sunt ciupercile și bacteriile.
- Protecție – habitatele naturale oferă protecție pentru așezările umane, de exemplu zonele umede protejează împotriva inundațiilor, pădurile previn alunecările de teren și protejează sursele de apă.
- Recreere – acest serviciu este deseori uitat, dar existența sa este critică pentru menținerea sănătății fizice și mentale a oamenilor. De asemenea, utilizarea zonelor naturale pentru recreere are și o valoare economică pentru industria de turism.

Amenințări la adresa biodiversității

Dezvoltarea societății umane pune în pericol echilibrul biodiversității atât la nivel local, cât și la nivel global. Exploatarea resurselor dincolo de limita la care ele se pot regenera produce dezechilibre, dispariția unor specii și perturbarea lanțurilor trofice din natură. De asemenea, aceasta are consecințe asupra vieții oamenilor.

Exemple de amenințări la adresa biodiversității:

- Defrișare - acțiunea de înlăturare completă a vegetației forestiere, fără a fi urmată de regenerarea acesteia, incluzând scoaterea şi îndepărtarea cioatelor arborilor şi arbuștilor, cu schimbarea folosinţei şi/sau a destinaţiei terenului [8]
- vânătoarea și pescuitul industrial
- poluarea
- distrugerea habitatelor prin construcții, dezvoltarea orașelor, a drumurilor, a plantațiilor și a terenurilor agricole
- introducerea unor specii străine, care produc modificări în ecosistem
- braconajul și tăierile ilegale de pădure
- schimbarea climei

Diversitatea de specii de plante, geodiversitate și animale din peisajul în care trăim ne oferă astfel numeroase beneficii. Prezența sau absența biodiversității determină calitatea vieții noastre. Este important să o observăm, să o cunoaștem și să știm cum să o menținem, pentru a păstra echilibrul în lumea vie. Fiecare specie este valoroasă și are un rol în ecosistem.

Observarea naturii

Pentru a descoperi natura din mediul în care trăim se pot face observații asupra speciilor și habitatelor acestora. Observarea are rolul de a ne ajuta să percepem cu simțurile noastre caracteristicile acestora, pentru a face cunoștință cu ele și a le încadra în clasificarea lumii vii. De asemenea, ne putem antrena capacitatea de a observa modele după care ele apar în anumite zone, în anumite asocieri sau condiții naturale, pentru a determina nevoile specifice. Astfel ne dezvoltăm o cunoaștere în profunzime a valorilor naturale din comunitatea noastră.

Pentru primele observații asupra naturii, primul ghid care ne îndrumă este corpul nostru:

Ce vedem? Ce simțim? Ce mirosim? Ce auzim?

[8] conform definiției din *Codul Silvic* www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/NCS_ Guvern.pdf

Interpretarea naturii

Observațiile, pe care le facem singuri sau la care avem acces de la alții, pot constitui baza pentru a construi o poveste. Poveștile sunt un instrument foarte bun prin care putem atrage alți oameni să descopere și să aprecieze natura și valorile ei. Pentru a construi povești despre natură putem imagina întrebări sau ipoteze pentru care să creăm răspunsuri, pornind de la observațiile pe care le facem. Putem include în ele povești sau amintiri ale oamenilor din comunitate, legende, rețete locale, ilustrații. În acest fel o valoare naturală poate primi o voce, o identitate, prin care să comunice pentru noi și pentru vizitatori importanța protejării ei.

Joc – rețeaua trofică

Participanții se așează într-un cerc. Fiecare participant primește o imagine cu un element natural din rețeaua trofică - plante, animale erbivore, insectivore, carnivore, descompunători. Participanții aruncă un ghem de sfoară de la unul la altul, prinzându-se mai întâi cu un deget de sfoara care a ajuns la ei, în funcție de legăturile dintre elementele pe care le reprezintă fiecare în lanțul de hrănire. De exemplu: con – molid - gândac de scoarță – ciocănitoare – uliu păsărar. După ce toți participanții sunt prinși în rețea, educatorul spune uneia dintre categoriile de elemente (producători, consumatori, descompunători) să dea drumul sforii. Astfel participanții experimentează slăbirea rețelei atunci când speciile dispar.

Ce descoperim?

Biodiversitatea destinației ecoturistice Țara Hațegului include:

- peste 1 200 de specii de plante, dintre care unele sunt adevărate monumente ale naturii, de la zâmbru (*Pinus cembra*), zeci de plante endemice ale Retezatului şi până la micuța plantă carnivoră, roua cerului *(Drosera rotundifolia)*, relict glaciar care trăiește în rezervația botanică Mlaştina de la Peșteana – Tăul Fără Fund
- aproximativ 160 de specii de fluturi
- aproximativ 200 de specii de păsări, unele dintre ele emblematice pentru România, așa cum este acvila de munte (*Aquila chrysaetos*), dar și acvila țipătoare mică (*Clanga pomarina*), şerparul (*Circaetus gallicus*), şoimul călător (*Falco peregrinus*), cocoşul de munte (*Tetrao urogallus*), buha (*Bubo bubo*), ciuvica (*Glaucidium paserrinum*), barza neagră (*Ciconia nigra*)
- carnivore mari, precum lupul (*Canis lupus*), ursul (*Ursus arctos*) și râsul (*Lynx lynx*) și mici, pisica sălbatică (Felis silvestris), nevăstuica (*Mustela nivalis*), jderul de copac (*Martes martes*), jderul de piatră (*Martes foina*), viezurele/bursucul (*Meles meles*), vidra (*Lutra lutra*), marmota *(Marmota marmota*), dar și ierbivore, cum sunt capra neagră (*Rupicapra rupicapra*), cerbul (*Cervus elaphus*), zimbrul *(Bison bonasus)* şi căpriorul (*Capreolus capreolus*)

- amfibieni: salamandra (*Salamandra salamandra*), tritonul de munte (*Ichthyosaura alpestris*) și buhaiul de baltă cu burta galbenă (*Bombina variegata*), reptile, precum vipera (*Vipera berus*)
- lilieci, printre care liliacul mic cu potcoavă (*Rhinolophus hipposideros*), liliacul pitic (*Pipistrellus pipistrellus*) și *Miniopterus schreibersii.*

Cheile, dolinele, văile înguste și numeroasele peșteri conturează un cadru natural aparte, în care apa și roca au lucrat împreună timp îndelungat. Mergând către munte, de la pășuni, la păduri de foioase, apoi conifere și chiar gol alpin, lacuri și stâncă, peisajul este foarte variat. Iar coborând în profunzime, lumea rocilor se deschide înspre tufuri vulcanice, calcare, marne, granit, precum și surpinzătoarele fosile.

Parcul Național Retezat, primul parc național al României, creat în anul 1935, la inițiativa savanților Emil Racoviță și Alexandru Borza, este supranumit "Tărâmul cu Ochi Albaștri", datorită multitudinii de lacuri glaciare care se găsesc în masiv și care reprezintă aproximativ 38% din totalul de lacuri glaciare din România. Cele peste 80 de lacuri din Retezat, dintre care numai 54 sunt permanente, sunt alimentate de zăpada topită de pe crestele munților. Cele mai spectaculoase dintre lacuri sunt: Bucura, Zănoaga, Ștevia, Ana, Lia, Tăul Negru, Tăul Porții, Gemenele și Știrbu. Cel mai mare lac glaciar din țara noastră este Bucura, cel mai adânc este Zănoaga, iar Tăul Porții este lacul glaciar aflat la cea mai mare altitudine. Tot aici găsim 50 de vârfuri peste 2 000 m, cel mai înalt fiind Peleaga, 2 509 m, urmat îndeaproape de vârful Păpușa, 2 508 m. Vârful Retezat este cel mai cunoscut datorită formei sale „tăiate", fiind vizibil din toată Țara Hațegului, dar ca altitudine este doar al treilea vârf din masiv, 2 482 m.

Rezervația științifică "Gemenele"

Rezervaţia Ştiinţifică Gemenele, înfiinţată în anul 1955, este situată în zona centrală a Parcului Naţional Retezat, cu o suprafață de 1 947,39 ha. În rezervaţie se asigură un regim strict de protecţie, prin care habitatele sunt păstrate în starea lor naturală, fiind permise doar activităţile ştiinţifice (alte activități umane fiind interzise). Observând procesele naturale dintr-o Rezervaţie Ştiinţifică, unde natura lucrează în voie, nestingherită, specialiștii pot face comparații cu zonele unde sunt premise activitățile umane. Astfel pot să fie enunțate măsuri de management care să asigure o stare favorabilă de conservare pentru speciile și habitatele din parc.

În **Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina** se îmbină armonios păduri compacte, poieni, fânețe și sectoare de stâncărie calcaroasă. Relieful carstic reprezintă una dintre trăsăturile definitorii ale parcului. Complexul carstic Ponorici–Cioclovina reunește numeroase cavități naturale, dezvoltate în calcare, formând un sistem subteran vast. Peșterile sunt importante pentru:

- Legătura cu trecutul: în Peștera Cioclovina Uscată a fost descoperită o calotă craniană aparținând speciei Homo sapiens diluvialis, cunoscută drept „Omul de la Cioclovina" sau „Cioclovina 1".
- Habitat specific: peșterile adăpostesc colonii importante de lilieci, iar Peștera Șura Mare găzduiește una dintre cele mai importante colonii de lilieci în hibernare din România.

Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului

În urmă cu aproximativ 70 de milioane de ani, în Cretacicul târziu, zona acoperită în prezent de Țara Hațegului era parte dintr-o insulă tropicală. În acest context s-a produs fenomenul de nanism insular, ceea ce a determinat apariția unor dinozauri de dimensiuni mai mici decât rudele lor care trăiau în zona continentală. Au fost identificate peste zece specii de dinozauri, precum și ouă și pui de dinozaur, în situri geologice celebre la nivel internațional, precum Sânpetru, Vălioara sau Tuștea. Cercetări recente au adus în prim plan și specii de talie mare, oferind o nouă perspectivă asupra faunei din Cretacic. În același ecosistem au trăit forme timpurii, strămoși ai șoriceilor, șerpilor, crocodililor sau țestoaselor de azi. Cerul era străbătut de păsări aflate în primele etape ale evoluției lor și de reptile zburătoare uriașe, precum *Hatzegopteryx tambema*, cu o anvergură a aripilor de aproximativ 12 metri.

Teme de reflecție

Cum se realiza protecția naturii în societățile tradiționale, înainte de epoca modernă?
Care credeți că sunt provocările cu care se confruntă cei care vor să declare o arie naturală protejată?
Cum ar putea oamenii să recunoască rolul valorilor naturale în viața lor?
Ce preț pun copiii pe fiecare tip de serviciu ecosistemic în comparație cu prețul unor bunuri și servicii curente din viața lor?

Resurse

- Filme prezentare Țara Hațegului - Retezat (trailer), Țara Hațegului - Retezat: Călător prin timpuri disponibile pe youtube
- Film despre ce este un Geoparc Internațional UNESCO
- Convenția pentru Diversitatea Biologică
- IUCN – International Union for Nature Conservation www.iucn.org
- Despre serviciile ecosistemelor www.unece.org/ecosystem-services-0
- Manual "Descoperirea naturii", cu capitol despre tipuri de roci

CAPITOLUL 3

Peisajul cultural: diversitatea culturală

Termeni cheie

Patrimoniu material, patrimoniu imaterial, patrimoniu geologic, peisaj cultural

Elemente de conținut din programă

Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, internațional
Exemple de peisaje din lista patrimoniului UNESCO
Intervenția omului – modificări aduse de om

Ce știm?

Peisaj cultural

În 1972, UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - a adoptat Convenția pentru Patrimoniul Mondial (WHC - *World Heritage Convention*), primul instrument internațional legal care a recunoscut și a prevăzut protejarea peisajelor culturale și a patrimoniului cu valoare universală pentru umanitate.

În cadrul *„Ghidului operațional pentru punerea în aplicare a Convenției privind patrimoniul mondial"* peisajele culturale sunt definite ca „bunuri culturale" reprezentând „lucrări combinate ale naturii și ale omului ilustrative pentru evoluția societății umane și a așezărilor de-a lungul timpului, sub influența constrângerilor fizice și/sau oportunităților oferite de mediul înconjurător natural și ale forțelor sociale, economice și culturale succesive, atât interne cât și externe".

Patrimoniu

Definițiile clasice ne arată că patrimoniul reprezintă totalitatea bunurilor și drepturilor moștenite de la strămoși care aparțin unei comunități, sau omenirii întregi.

- ✔ **Patrimoniul cultural** este definit, prin Legea 182/2000 din România, ca fiind „format din totalitatea bunurilor care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor naționale, indiferent de regimul de proprietate al acestora."

Conform Convenției pentru Patrimoniul Mondial, adoptată și de România prin Decretul nr. 187 din 30 martie 1990, sunt considerate drept patrimoniu cultural:

- monumentele: opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;
- ansamblurile: grupuri de construcții individuale sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, a unității și a integrării lor în peisaj, au o valoare excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;
- siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând terenurile arheologice care au o valoare excepțională din punct de vedere istoric, estetic, etnologic.

- ✔ **Patrimoniu geologic** reprezintă totalitatea formațiunilor, rocilor, fosilelor și peisajelor care ilustrează istoria și evoluția Terrei.

Prin „**geografie mentală**" se înțelege modul în care locuitorii își reprezintă, în plan simbolic și afectiv, propriul teritoriu. Nu este vorba doar despre o delimitare pe hartă, ci despre un spațiu interiorizat prin istorie, tradiții, repere culturale și naturale, povești locale și experiențe transmise între generații.

Interpretarea presupune punerea în dialog a informațiilor științifice despre geologie și natură cu istoria, tradițiile și memoria locului. Scopul este ca vizitatorii sau elevii să înțeleagă mai profund locul și să dezvolte respect față de orice tip de patrimoniu.

Patrimoniu material/imaterial

- Patrimoniul material este cel mai des asociat cu peisajele culturale și cuprinde bunurile, artefactele, siturile valoroase la nivel local sau internațional care fac parte din moștenirea comunității.
- Patrimoniul imaterial, mai greu cuantificabil, cuprinde totalitatea manifestărilor culturale transmise în cadrul comunității, tradiții, muzică, cântece, dansuri, ritualuri, obiceiuri, limbaj specific, meșteșuguri, sărbători, literatură populară orală, gastronomie locală.

Context

În destinațiile ecoturistice, diversității naturale îi este asociată o diversitate etnografică și culturală unică, împreună constituind un peisaj deosebit care dispune de un procent ridicat de atractivitate turistică.

Destinațiile ecoturistice sunt adesea situate în zone rurale și suprapuse peste arii naturale protejate unde comunitățile locale păstrează tradiții și valori culturale unice, iar promovarea și conservarea acestor tradiții devine parte integrantă a experienței ecoturistice. De asemenea, destinațiile ecoturistice oferă oportunități pentru educație și schimb cultural între turiști și comunitățile locale. Astfel, turiștii pot învăța despre modul de viață, practicile agricole sustenabile și alte elemente ale culturii locale, contribuind la schimbul cultural și la înțelegerea reciprocă.

Diversitatea este un element important în peisajul cultural al unei destinații ecoturistice. Astfel, în același spațiu comunitar, se pot păstra elemente de patrimoniu local – case cu arhitectură tradițională, rețete vechi, obiceiuri populare de patrimoniu național – situri arheologice, monumente istorice, precum și de patrimoniu universal. Valorile naturale încadrează și completează peisajul cultural.

Pe Lista patrimoniului universal UNESCO, desemnat conform Convenției pentru Patrimoniul Mondial, intră elemente materiale și imateriale care au valoare universală pentru dezvoltarea societății umane în diferite zone de pe glob. Peisajele culturale incluse pe lista UNESCO aparțin atât spațiului urban, cât și celui rural:

- **peisaje reprezentând practici agricole tradiționale care reflectă gestionarea durabilă a terenurilor și a resurselor de către comunitățile tradiționale, cum ar fi câmpurile de orez terasate din Asia de Sud-Est sau peisajele viticole din Europa (Toscana)**
- **peisaje urbane istorice care includ orașe și cetăți care și-au păstrat moștenirea arhitecturală și organizarea urbană vie, cum ar fi Centrul Istoric al Romei sau Orașul Vechi al Ierusalimului**
- **peisaje sacre și spirituale, impregnate de o semnificație religioasă sau spirituală și sunt adesea asociate cu rute de pelerinaj, locuri sacre și ritualuri, cum ar fi Peisajul cultural din Serra de Tramuntana din Mallorca, Spania**
- **rute culturale care includ rute comerciale antice, trasee de pelerinaj și rute de migrație care au modelat schimbul cultural și interacțiunea dintre diferite societăți, cum ar fi Drumurile Mătăsii sau Camino de Santiago[9]**

Sursa: www.harta.cnr-unesco.ro

Valori ale patrimoniului cultural imaterial UNESCO în România: dansul Călușarii, ceramica de Horezu, doina, Mărțișorul, cămașa cu altiță.

Valori ale patrimoniului cultural material UNESCO în România: centrul istoric din Sighișoara, bisericile fortificate din Transilvania, bisericile pictate din Bucovina, cetățile dacice din Munții Orăștiei, Mănăstirea Horezu, *frontierele Imperiului Roman în Dacia (granițe la Ulpia Traiana Sarmizegetusa).*

[9] *Peisaje culturale din Dealurile Someșului Mare – Rezumatul tezei de doctorat – Ileana Cristina Crăciun, 2012* https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2012/geografie/Craciun_Ileana_RO.pdf

Protecția patrimoniului cultural care se realizează prin legislația națională și internațională este susținută prin intervenții locale necesare pentru conservarea și păstrarea valorilor culturale în timp. Regulile de vizitare, regulamentele urbanistice pentru dezvoltarea localităților, proiectele de restaurare și renovare, evenimentele de educare a publicului, toate au un rol în acest proces.

JOC – Arborele protecției

Participanții primesc câte un post-it pe care sunt rugați să scrie lucrurile/ființele/locurile pe care le protejează în viața lor, în următoarele 5 minute. Se explică faptul că nu trebuie să se gândească la elemente generale (de exemplu, „Protejăm natura"), ci specific la lucrurile de care au grijă ei înșiși (de exemplu, „Ne protejăm frații și surorile"). În acest timp educatorul desenează pe tablă un arbore mare, de sus până jos. După ce au terminat, fiecare participant se ridică pe rând și lipește undeva pe arbore biletul completat. La final, educatorul citește pe rând fiecare bilet și le grupează pe ramuri/trunchi/frunze, pe cele care prezintă elemente comune. Întrebări pentru participanți: *Ce înseamnă pentru voi să protejați ceva? Ce acțiuni faceți pentru a avea o protecție adevărată? De ce protejați aceste persoane /lucruri? Ce reprezintă ele pentru voi? Cum am putea proteja ceea ce este valoros la noi în localitate? Ce ar putea face oamenii pentru asta?*

Ce descoperim?

Diversitatea culturală a Țării Hațegului este rezultatul suprapunerii unor etape istorice diferite, de la moștenirea romană și organizarea nobiliară medievală până la tradițiile rurale păstrate în comunități. Ruinele de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana, cetățile și bisericile de piatră, obiceiurile, sărbătorile și practicile locale reflectă această stratificare și arată că identitatea teritoriului s-a construit în timp, prin dialog între natură și oameni. În cultura tradițională, identitatea era definită prin apartenența la familie, neam și comunitate. Valorile comune și transmiterea orală consolidau coeziunea socială și diferențiau Țara Hațegului de alte „țări" istorice.

Monumentele și vestigiile locale ilustrează etapele istorice ale teritoriului, continuitatea locuirii în Țara Hațegului și bogăția patrimoniului cultural local.

Vremea dacilor și a romanilor
Un reper major este Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, **capitala provinciei romane Dacia**. Templele, amfiteatrul, forumul și drumul imperial oferă un cadru esențial pentru înțelegerea organizării urbane romane și a integrării teritoriului în lumea antică. Această etapă marchează începutul unei istorii documentate a organizării spațiului și a vieții urbane în zonă.
De asemenea impresionantă, cetatea dacică de la Bănița, face parte din ansamblul de șase cetăți dacice cu rol militar din Munții Orăștiei.

Vremea cavalerilor, a castelelor și a bisericilor din piatră
Evul Mediu este ilustrat printr-o densitate remarcabilă de monumente din piatră. Țara Hațegului este cunoscută pentru numărul mare de biserici medievale din piatră, considerate printre cele mai valoroase din România, precum și prin fortificații și reședințe nobiliare. Dintre acestea se remarcă:

- **Biserica din Densuș**, una dintre cele mai vechi biserici funcționale din România, construită cu blocuri de piatră refolosite din edificii romane
- **Biserica din Sântămăria-Orlea**, una dintre cele mai mari biserici medievale din teritoriu
- **Cetatea Colț**, care a aparținut familiei Cânde/Kendefy și este asociată cu legendele locale și chiar cu un clasic al literaturii universale, romanul „Castelul din Carpați" al lui Jules Verne
- **Cetatea Mălăiești**, reședință fortificată a familiei nobiliare Sărăcin

- **Turnul de la Răchitova,** asociat cu familia nobiliară Mușina
- **Turnul de pază de la Crivadia (sec.XVI)**
- **Cetatea Regală a Hațegului**, cea mai importantă construcție militară medievală din zonă.

Într-o perioadă mult mai apropiată de noi, patrimoniul cultural este completat de **Castelul Nopcsa din Săcel**, reședința baronului Franz Nopcsa, primul paleontolog care a studiat sistematic dinozaurii pitici din Țara Hațegului. Castelul marchează trecerea spre epoca modernă și face legătura dintre patrimoniul istoric și cercetarea științifică, demonstrând continuitatea interesului pentru acest teritoriu.

Vremea comunității - Patrimoniul imaterial.
Comunitățile locale au modelat peisajul prin agricultură, păstorit și utilizarea tradițională a pădurii. Fânețele cosite manual, pășunile montane și gospodăriile risipite pe versanți sunt expresia unei relații vechi dintre om și natură.

- **Tradiții pastorale:** Creșterea animalelor, în special a ovinelor, a reprezentat o activitate centrală în zona montană. Practica transhumanței presupunea deplasarea sezonieră a turmelor între pășunile montane și cele de șes. Această activitate a modelat atât peisajul natural (prin menținerea pajiștilor alpine), cât și structura socială a comunităților.
- **Pășunatul tradițional** a contribuit la menținerea biodiversității pajiștilor alpine, prevenind instalarea vegetației lemnoase în exces, iar construcțiile rurale amplasate în funcție de relief și orientare, au redus impactul asupra mediului.
- În gospodăriile tradiționale se regăsesc unelte agricole și pastorale specifice: coase, furci, unelte pentru prelucrarea lemnului, obiecte din lână și piele, toate vorbind despre **ocupațiile de bază** ale comunităților locale.

În societatea tradițională, obiceiurile și sărbătorile nu aveau doar rol festiv, ci funcții precise: protejarea animalelor, asigurarea recoltelor, marcarea etapelor vieții sau consolidarea legăturilor de neam. Tradiția funcționa ca un mecanism de reglare a vieții comunitare.

- Un exemplu important este documentarea **gastronomiei tradiționale**. În parteneriat cu specialiști ai *Muzeului Național al Țăranului Român*, au fost colectate rețete locale și publicată cartea „Vorbe și bucate în Țara Hațegului".
- Un rol esențial în păstrarea și promovarea tradițiilor îl are *Asociația Femeilor din Sântămăria-Orlea*, prin organizarea de evenimente și activități culturale precum **Festivalul Cepei Roșii de la Bărăști** sau obiceiul „**Însoțitul de Sântoader**" din prima sâmbătă din postul Paștelui, care marchează începutul primăverii și este dedicat copiilor și prieteniei.
- O altă componentă importantă este portul **popular din Țara Hațegului**, care reflectă influențe bănățene în vest și influențe din Valea Jiului și Mărginimea Sibiului în est, ilustrând poziția de contact a teritoriului. Elementele specifice, cum sunt opregele negre, ceapța cu mărgele (o podoabă tradițională purtată

pe cap de femeile din Țara Hațegului în zile de sărbătoare), pieptarul brodat, exprimă atât identitatea locală, cât și dialogul cultural cu zonele învecinate. Portul popular hațegan este ținut în viață de către *Cooperativa Hațegana*, înființată în 1971 și încă activă.

Fiecare dintre cele trei arii protejate cuprinse pe teritoriul ecodestinației sunt legate și de câte un tip de recunoaștere internațională, conferite de către UNESCO.

- ✔ Astfel, în 1999, Cetățile dacice din Munții Orăștiei, aflate pe teritoriul **Parcului Natural Grădiștea Muncelului - Cioclovina**, au ajuns în Lista Patrimoniului Mondial.
- ✔ Din 2015, zona se mândrește cu primul geoparc internațional din România - **Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului**, recunoscut în cadrul Programului pentru Geoștiințe și Geoparcuri.
- ✔ În 2024, Asociația de Turism Retezat a depus dosarul pentru reincluderea **Rezervației Biosferei Retezat - Cioclovina** pe lista UNESCO, potrivit Programului Omul și Biosfera (MaB). Până în 2026, dosarul a fost supus atenției instituțiilor naționale, urmând să ajungă, în 2027, pe ordinea de zi a comitetelor și consiliilor internaționale ale MaB UNESCO.

Teme de reflecție

- Ce criterii ați considera importante pentru includerea unei valori în patrimoniul cultural de interes local?
- Cum se raportează copiii la elementele de patrimoniu cultural, având în vedere că ele reprezintă elemente vechi ale culturii locale?
- Cum se face conservarea patrimoniului cultural în localitatea dumneavoastră?

Resurse

- Proiectul *Patrimoniu pentru următorul secol* https://patrimoniu100.ro/
- Ghid *Educație pentru patrimoniu* www.propatrimonio.org/wp-content/uploads/2019/11/Ghid-de-Educatie-pentru-Patrimoniu-1.pdf
- Cartea „Vorbe și bucate în Țara Hațegului" /www.hateggeoparc.ro/new/wp-content/uploads/2020/05/Vorbe-si-bucate-in-Tara-Hategului.pdf
- Brosura „Port și purtări în Țara Hațegului" www.hateggeoparc.ro/new/wp-content/uploads/2020/05/Port-si-purtari-in-Tara-Hategului.pdf
- Broșura „Dialogul Omului cu Pământul" www.hateggeoparc.ro/new/wp-content/uploads/2020/05/Dialogul-Omului-cu-Pamantul.pdf

CAPITOLUL 4

Omul și peisajul

Termeni cheie

Impact, poluare, responsabilitate

Elemente de conținut din programă

Poluarea resurselor naturale, exploatarea turistică improprie

Peisaje rezultate ca urmare a activităților umane

Ce știm?

Impact

Influență, înrâurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor.[10] Tot ceea ce întreprinde sau realizează omul în mediul său de viață are un impact asupra acestuia. Toate comportamentele noastre, toate deciziile pe care le luăm la nivel de comunitate sau de societate, în context mai larg, au o influență, pozitivă sau negativă, asupra peisajului în care trăim.

Poluare

Poluarea presupune introducerea de substanțe sau energie în mediu, care are ca rezultat efecte dăunătoare de natură a pune în pericol sănătatea umană, dăunează resurselor vii și ecosistemelor și afectează sau interferează cu facilitățile și alte utilizări legitime ale mediului.[11]

Responsabilitate

Responsabilitatea presupune 1. o atitudine conștientă, simț de răspundere față de obligațiile sociale; 2. o sarcină, răspundere pe care și-o asumă cineva.[12]

[10] *Dicționarul limbii române, 1998*
[11] Agenția Europeană de Mediu
[12] Marele dicționar de neologisme, 2000

Cine este responsabil pentru păstrarea peisajului? Cine își asumă răspunderea pentru starea în care se află valorile naturale și culturale din comunitate, dacă acestea reprezintă moștenirea comună a tuturor?
Acestea sunt două întrebări care suscită multe discuții cu privire la înțelegerea și asumarea unor acțiuni pentru păstrarea peisajului.

Context

Dezvoltarea societății a avut de la început un impact asupra peisajului. Astfel, acesta a fost modificat, prin intervenția omului datorită principalelor sale activități:

- Agricultura – a început acum aproximativ 10 000 de ani, prin domesticirea primelor animale, apoi a evoluat și a modificat peisajul prin apariția satelor, a grădinilor și câmpurilor cultivate, a sistemelor de irigații, care au folosit cursurile de apă. Mai târziu, impactul s-a accentuat datorită folosirii substanțelor chimice împotriva dăunătorilor (erbicide, pesticide), a defrișării pădurilor, pentru a face loc culturilor, a introducerii de soiuri și hibrizi proveniți din alte țări sau de pe alte continente.
- Exploatarea resurselor din sol și subsol – mineritul pentru fier și cupru s-a dezvoltat o dată cu extinderea așezărilor umane și cu nevoia de unelte și arme. Pădurile au fost tăiate pentru construcții și lemn de foc, carierele au fost exploatate pentru diferite roci de construcție, schimbând peisajul în zonele de deal și de munte. Pescuitul și vânătoarea nu se mai fac doar pentru subzistență, ci în scopuri industriale sau turistice, cu impact semnificativ asupra faunei sălbatice.

- Construcțiile urbane și rurale – dezvoltarea așezărilor și a rețelelor de drumuri a adus cu sine defrișarea unor suprafețe de pădure, folosirea pajiștilor și a zonelor costiere. Orașele, stațiunile turistice, autostrăzile de care este nevoie în prezent, în fiecare țară, înseamnă, în mod implicit, reducerea suprafețelor naturale și, în unele țări, chiar distrugerea unor situri din patrimoniul cultural. Barajele construite pe râuri și fluvii, care contribuie la producerea de curent electric, fragmentează habitatul pentru fauna acvatică și influențează negativ procesele naturale din ecosistem.
- Transportul și turismul – s-au dezvoltat pe scară globală în epoca modernă. Aceste activități au impact negativ asupra atmosferei și a climei, prin emisiile de dioxid de carbon și alte gaze cu efect de seră. Toate sectoarele economiei depind de transport, precum și lucrurile elementare din viața noastră - hrană, îmbrăcăminte, igienă personală și a casei. Prin urmare, cele mai obișnuite activități ale omului au de fapt impact asupra mediului și asupra peisajului. Numărul și fluxul de turiști, precum și gradul lor de educație și responsabilitate, au impact asupra patrimoniului cultural și natural din zonele vizitate.

Pentru a putea păstra peisajul natural și cultural, este important să identificăm activitățile umane, dar și fenomenele naturale care pot afecta aceste valori, să evaluăm impactul pe care aceste activități îl pot avea, dar și riscurile, astfel încât să putem planifica acțiuni care pot atenua/reduce presiunile și amenințările.

Pe lângă activitățile umane menționate, există o serie de alți factori care reprezintă amenințări la adresa peisajului natural și cultural:

Migrația spre zonele urbane: Acest fenomen duce la urbanizarea accentuată, extinderea construcțiilor civile și industriale. În 2007, populația urbană a planetei a depășit-o pe cea din zonele rurale și a crescut de atunci până la 4,45 miliarde, în 2022. Urbanizarea aduce cu sine dispariția unor zone naturale, precum și o presiune mai mare asupra monumentelor și siturilor din patrimoniul cultural.

Neglijarea și abandonul: Multe situri culturale sunt neglijate sau abandonate din diverse motive, ceea ce poate duce la deteriorarea lor treptată sau la distrugerea lor. De asemenea, zonele naturale neglijate, fără regim de protecție sau protejate doar pe hârtie (prin lege), sunt amenințate de activități umane ilegale (depozitare de deșeuri, poluare, turism necontrolat).

Poluarea și degradarea mediului: Poluarea aerului, a apei și a solului poate afecta atât ariile naturale, cât și clădirile istorice și artefactele culturale, provocând deteriorarea lor în timp.

Schimbările climatice: Fenomenele extreme cum sunt seceta prelungită, inundațiile, furtunile și creșterea nivelului mărilor, duc la dispariția unor populații de specii din diferite zone naturale, la deșertificarea peisajului în alte zone, precum și la distrugerea unor situri arheologice sau monumente. Generează de asemenea migrația populației, în diferite zone ale lumii, cu consecințe sociale, economice, culturale.

Vandalismul și furtul de artefacte: Acestea reprezintă o amenințare constantă pentru patrimoniul cultural, ducând la dispariția unor valori, dar pot afecta și zone naturale care sunt distruse din lipsă de responsabilitate și acțiuni ilegale.
Conflictele armate și actele de război: Conflictul armat poate duce la distrugerea deliberată a patrimoniului cultural, ca un act de război sau o formă de intimidare culturală. În același timp, populații întregi de animale sau habitate protejate sunt distruse în urma bombardamentelor și a incendiilor necontrolate din zonele de război.
Lipsa de finanțare: Pentru păstrarea în condiții bune a patrimoniului cultural și a zonelor naturale valoroase, este nevoie de finanțare pentru acțiuni de conservare, refacere, restaurare, pază și interpretare adecvată pentru vizitatori. Lipsa de interes și de alocare financiară din partea autorităților sau a comunităților poate duce la neglijarea și deteriorarea patrimoniului cultural și natural.
Responsabilitatea pentru păstrarea peisajului și a valorilor sale revine tuturor membrilor comunității, deși rolurile fiecăruia sunt diferite.
Autoritățile sunt responsabile pentru acțiunile publice, de reglementare și de asigurare a respectării reglementărilor care protejează peisajele, prin susținere, finanțare corespunzătoare a instituțiilor care au ca scop protejarea patrimoniului, prin educarea publicului și a vizitatorilor, a mediului de afaceri și a comunității, în general.
Cetățenii sunt responsabili pentru acțiunile private, de sprijin, voluntariat, observare și semnalare a neregulilor și a potențialelor amenințări, precum și pentru promovarea unei atitudini de respect și valorizare a patrimoniului comunității.
Instituțiile de pregătire profesională sunt responsabile pentru formarea unor specialiști capabili să participle la conservarea și protejarea valorilor culturale și naturale, prin acțiuni specifice profesionalizate și susținute în timp.
Instituțiile internaționale sunt responsabile pentru asigurarea cadrului legal, a promovării și a campaniilor de susținere a patrimoniului valoros pentru întreaga umanitate.

Peisajul se gândește în mine, iar eu sunt conștiința sa – Paul Cezanne, pictor impresionist francez, 1839-1906.

Sursa imagine: https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Paul_Cezanne_-_Mont_ Sainte-Victoire_1897.jpg

Peisajul a avut mereu un impact asupra omului. Primele așezări umane s-au încadrat în peisaj pe malurile râurilor și fluviilor. Întreaga adaptare a dezvoltării societății în diferite zone ale globului a fost dependentă de peisaj și de condițiile de mediu. Peisajul a oferit surse de inspirație continuă pentru toate formele de artă create de oameni. În secolul XXI au apărut numeroase studii, cercetări și articole care examinează efectele benefice cuantificabile pe care peisajele cu elemente naturale le au asupra oamenilor din zone urbane sau rurale.[13]

JOC – Scenarii în administrarea peisajului
Participanții sunt împărțiți în 4 echipe. Fiecare echipă primește rolul de a reprezenta un anumit grup de interese, detaliat mai jos, care primește în administrare o suprafață de pădure. Ideal, jocul se desfășoară afară, într-o zonă verde, dar poate fi realizat și în sala de clasă, folosind foi de flipchart. Jocul are două etape.
1. După ce este clar fiecare rol, membrii echipei au sarcina de a amenaja, pe sol, sau a desena pe foaia de flipchart, peisajul de pădure așa cum ar arăta el, pentru a răspunde intereselor grupului pe care îl reprezintă. Amenajarea se face folosind elementele naturale disponibile – pietriș, crengi, frunze, bucăți de lemn, conuri, semințe precum și bucăți de sfoară. La final, grupul merge pe la fiecare peisaj, în vizită, și fiecare echipă prezintă ceea ce a realizat.
2. În a doua etapă, se fac grupuri mixte, astfel încât la fiecare peisaj să se afle câte un participant din fiecare echipă. Participanții își păstrează rolurile inițiale și au sarcina de a negocia modificarea peisajului, astfel încât să răspundă intereselor tuturor. La final, grupul merge din nou pentru a vedea schimbările realizate în fiecare caz.
Profesorul adresează întrebări de reflectare asupra experienței: *Cum v-ați simțit în prima etapă a jocului? Dar în a doua? Ce a fost cel mai dificil? Ce v-a plăcut cel mai mult? Cum a fost să lucrați în echipă? Cum credeți că se întâmplă lucrurile în realitate, pentru administrarea unei păduri?*

Roluri pentru scenarii

Primăria unei comune	**Ocol silvic**
Sunteți reprezentanții comunei, primarul și consilierii locali. Aveți o suprafață de pădure care aparține comunei de 150 de ani și trebuie să o administrați astfel încât să puteți avea un venit pentru dezvoltarea comunității.	Sunteți reprezentanții unui ocol silvic care administrează o suprafață de pădure proprietate a statului. Trebuie să o amenajați pentru a o exploata, astfel încât să aveți profit și să puteți să o folosiți pe termen lung, respectând legea.

[13] International Journal of Environmental Research and Public Health, Landscape and Human Health Editorial, 11 octombrie 2017

Firmă de turism	Organizație de protecția naturii
Reprezentați o firmă care dorește să realizeze dezvoltarea unei zone cu pădure. Amenajarea pe care o faceți trebuie să țină cont de interesul principal al firmei, care este cel financiar.	Sunteți membrii unui ONG care are o suprafață de pădure. Scopul vostru este conservarea naturii, astfel încât și generațiile din prezent și cele viitoare să se poată bucura de ea.

Ce descoperim?

Exploatarea depozitului de guano-fosfați din Peștera Cioclovina Uscată, comuna Boșorod, județul Hunedoara

Peștera Cioclovina Uscată este parte a complexului carstic Ponorici – Cioclovina, situat în Munții Șureanu, săpat în munți de pârâul Ponorici.

Specific peșterilor, Peștera Cioclovina Uscată a fost populată de lilieci, ale căror excremente acumulate în timp au format un depozit masiv de guano-fosfați, îngrășământ organic natural bogat în fosfor și azot.

Cauze ale degradării

În prima jumătate a secolului al XX-lea (aproximativ anii 1920–1941), depozitul de guano-fosfați din Peștera Cioclovina Uscată a fost exploatat industrial pentru obținerea îngrășămintelor fosfatice utilizate în agricultură. Exploatarea s-a realizat prin extracția mecanizată a sedimentelor, fiind îndepărtată o mare parte din depozitul natural, ceea ce a modificat semnificativ structura peșterii și a afectat habitatul subteran.

Efectele acestei exploatări au fost multiple:

- **degradare structurală și estetică**: s-au modificat depozitele naturale formate în timp îndelungat, afectând structura sedimentelor din peșteră,
- **impact asupra faunei locale**: activitatea umană intensă a perturbat coloniile de lilieci, specii care depind de liniștea și stabilitatea microclimatului subteran,
- **modificarea ecosistemului**: peisajul subteran a fost astfel alterat, iar echilibrul ecosistemului cavernicol a fost afectat.

Soluție

În timp, perspectiva asupra acestor spații s-a schimbat. Odată cu declararea ariei ca parc natural și cu includerea în rețeaua Natura 2000, accentul s-a mutat **de la exploatare la conservare**. Peștera Cioclovina Uscată și celelalte cavități din sistem au fost încadrate în categorii de protecție corespunzătoare, iar accesul și utilizarea lor sunt reglementate strict.

Alte implicații

În anii 1940-1941, în timpul exploatărilor de guano, printre numeroasele fosile de urși de peșteră a fost descoperită și o calotă craniană umană, care, potrivit cercetătorilor, datează de aproape 30 000 de ani. Craniul ar aparține unei persoane care îmbina trăsăturile omului modern și cele arhaice neanderthaliene, posibil aparținând unui adult de 30–40 de ani, de gen feminin și încadrat în tipul „Homo sapiens diluvialis" — un termen de epocă pentru oamenii moderni din paleoliticul superior.

Importanța piesei vine din vechime și din buna ei conservare: este una dintre cele mai vechi fosile de om modern datate sigur din Europa. Încadrarea culturală rămâne însă incertă, fiindcă nu a fost recuperată dintr-un context arheologic controlat.

Teme de reflecție

Cum s-a modificat peisajul local pe parcursul vieții dumneavoastră?
Care sunt consecințele acestor schimbări?
Cum privesc copiii responsabilitatea față de păstrarea peisajului?
Cum considerați că a influențat peisajul din zona dumneavoastră mentalitatea și modul de viață al locuitorilor?
Ce soluții vedeți pentru a responsabiliza comunitățile pentru păstrarea patrimoniului cultural și natural local?

Resurse

Efectele secetei din 2024 în Parcul Natural Comana www.youtube.com/watch?v=DMarbMRNJHw&t=46s

Perspectiva antropologică asupra peisajului www.observatorcultural.ro/articol/peisajul-este-un-tinut-care-calatoreste-prin-imagini-2/

Efectul peisajului asupra sănătății oamenilor www.researchgate.net/publication/320338179_Landscapes_and_ Human_Health

CAPITOLUL 5

Ecoturismul - instrument de conservare a peisajului şi dezvoltare locală

Termeni cheie

Ecoturism, identitate culturală, geoturism, trasee tematice

Elemente de conținut din programă

Intervenția omului, modificări aduse de om
Legătura dintre peisaj și identitate în perspectivă temporală

Ce știm?

Ecoturismul

Călătorii responsabile în zone naturale care protejează mediul natural şi sporesc bunăstarea comunităţilor locale (*Societatea Internaţională de Ecoturism - TIES*, 1990[14])

Ecoturismul este o formă de turism în care principala motivaţie a turistului este observarea şi aprecierea naturii şi a tradiţiilor locale legate de natură şi care trebuie să îndeplinească următoarele condiţii:

- **conservarea şi protejarea naturii;**
- **caracter educativ, respect pentru natură – conştientizarea turiştilor şi a comunităţilor locale;**
- **folosirea resurselor umane locale;**
- **impactul negativ minim asupra mediului natural şi sociocultural.**

[14] *Societatea Internaţională de Ecoturism - TIES*, 1990, https://ecotourism.org/ what-is-ecotourism/

Identitate culturală

Identitatea culturală se referă la *apartenența sau la sentimentul de apartenență la o anumită cultură*, conform *Cambridge Advanced Learners Dictionary&Thesaurus.*[15]

- În descrierea identității sunt importante atât elementele pe care le avem în comun, cât și cele care ne diferențiază de alte persoane/grupuri. Suntem oameni de la munte/de la câmpie. Suntem ardeleni/ moldoveni/bucovineni. Suntem dintr-un sat de crescători de animale/dintr-un oraș cu cetate medievală. Suntem englezi, români, romi, sași.
- Identitate culturală locală, cu toate particularitățile legate de multiculturalitate și relațiile sociale de-a lungul istoriei locale, contribuie la atractivitatea unei zone pentru ecoturism.

Geoturismul este o formă de turism sustenabil care are la bază patrimoniul geologic, fundament al patrimoniului natural și sursă de inspirație pentru patrimoniul cultural al unui teritoriu. Prin produsele şi serviciile turistice pe care le oferă, geoturismul contribuie la descoperirea caracterului și identității unui loc.

[15] *Cambridge Advanced Learners Dictionary&Thesaurus*, https://dictionary.cambridge.org/thesaurus/

Acest tip de turism încurajează respectul față de patrimoniul geologic, natural și cultural contribuind la conservarea acestor tipuri de patrimoniu și dezvoltarea durabilă a comunităților locale.

Traseele tematice sunt itinerare care oferă experiențe de învățare în aer liber, prin care vizitatorii pot înțelege legătura dintre geologie, relief, pădure, biodiversitate și comunitățile locale. Aici pot observa tipuri de roci și cum s-au format, cum funcționează un ecosistem forestier, cum influențează carstul peisajul și de ce protecția habitatelor este necesară. Ecoturismul, în acest context, înseamnă cunoaștere, respect și implicare.

Context

Conceptul de „ecoturism" a apărut în anii 1980 și s-a dezvoltat după 1990, odată cu creșterea mișcării de protecție a mediului la nivel global și a conștientizării faptului că resursele planetei pe care trăim sunt epuizabile și supuse impactului activităților umane.
În acest context, ecoturismul este o activitate care contribuie la păstrarea valorilor peisajului și la promovarea identității culturale a comunităților din zonele vizate.

- În 2021, 50% dintre britanici consideră criteriile de sustenabilitate foarte importante sau esențiale atunci când aleg un tur operator (față de 20%, în 2011).
- 73% dintre călători sprijină afaceri mici și independente în vacanțele lor.
- 53% dintre călători se enervează dacă unitatea de cazare nu oferă facilități de reciclare[16].

[16] *EuropeanTravelCommision*, Handbook on Encouraging Sustainable Tourism Practices, 2021

Aceste tendințe ale clienților pieței globale de turism arată oportunitățile care se deschid pentru dezvoltarea ecoturismului.
Ecoturismul se axează pe experiența directă și personală în natură, se desfășoară în cadrul naturii și se bazează pe utilizarea ei, respectiv a caracteristicilor geomorfologice, biologice, fizice și culturale ale acesteia. Prin urmare, accentul pe zona naturală este esențial în planificarea, dezvoltarea și managementul ecoturismului.

Comunitatea locală, de multe ori, este parte integrantă a produsului ecoturistic. Beneficiile ecoturismului trebuie să revină în mare parte și comunităților locale. Beneficiile locale pot proveni din folosirea ghizilor locali, cumpărarea de bunuri și servicii locale și folosirea facilităților locale de cazare, servirea mesei, transport. Activitățile de ecoturism și planificarea lor asigură o reducere a impactului negativ asupra comunității locale vizitate și asupra stilului lor de viață, oferind în același timp contribuții constructive pe termen lung acestor comunități.

Una dintre aceste contribuții este cunoașterea și promovarea identității culturale locale, care este influențată și de evoluția peisajului. Turiștii caută experiențe directe, care să le asigure contactul cu modul de folosire a peisajului în contextul local. De exemplu:

- Recoltarea orezului alături de un fermier într-o orezărie din insula Bali
- Cositul fânului într-o grădină din Obcinele Bucovinei
- Crearea unei farfurii pe o roată a olarului în satul Olari din zona Horezu
- Pictarea unui ulcior de ceramică în Colinele Transilvaniei
- Participarea la un brunch – masă câmpenească în aer liber, cu produse tradiționale
- Coaserea unei ii și descoperirea simbolisticii modelului la Cooperativa Hațegana

Acest tip de experimentare este din ce în ce mai răspândit și poate constitui un factor care să contribuie la păstrarea patrimoniului cultural și a identității locale. În perspectivă temporală, elementele de peisaj au modelat evoluția societății și au contribuit la construcția identității comune – zonele de munte, cu pășuni, pentru comunități agro-pastorale, cu un ritm de viață adaptat transhumanței; zonele împădurite în care s-a dezvoltat meșteșugul lemnului și comerțul cu lemn în diferite forme, care a adus cu sine un alt mod de viață, o relativă izolare și păstrarea obiceiurilor tradiționale. În epoca modernă și contemporană există o tendință de a reduce aceste elemente ale identității culturale, odată cu urbanizarea și migrația populației de la sat la oraș. Valorificarea lor prin intermediul ecoturismului este o oportunitate în plus care poate, în unele zone, să joace un rol în conturarea noii identități a unei zone.

Asociația de Ecoturism din România este organizația care a inițiat promovarea și dezvoltarea acestui tip de turism la noi în țară. Înființată în anul 2004, ea este formată din mici operatori turistici, ghizi, pensiuni, organizații neguvernamentale și experți independenți, care lucrează împreună pentru a folosi potențialul natural și cultural al României pentru acest tip de turism. În acest scop, a fost elaborat un sistem de certificare a pensiunilor și tururilor, pe baza unor criterii aliniate standardelor internaționale. S-a creat o echipă de evaluatori profesioniști pentru certificare în ecoturism. A fost promovat și adoptat, în 2012, conceptul de destinație de ecoturism, cu un sistem de evaluare propriu, coordonat de Ministerul Turismului.

În România, există 7 destinații ecoturistice incluse într-un program național care urmărește dezvoltarea acestor zone în beneficiul peisajului natural, cultural și al comunităților locale: Băile Tușnad, Eco Maramureș, Pădurea Craiului, Colinele Transilvaniei, Țara Dornelor, Țara Hațegului, Ținutul Zimbrului. Programul este susținut de Romanian-American Foundation și Fundația pentru Parteneriat. O scurtă descriere a fiecărei destinații ecoturistice se află în Anexa 1.

JOC – Vizitatori prin istorie

Participanții sunt împărțiți în 5 echipe. Fiecare echipă primește o suprafață pe sol, marcată printr-un pătrat făcut dintr-o sfoară de 10 metri. Ideal jocul se desfășoară afară, într-o zonă verde, dar poate fi realizat și în sala de clasă, folosind foi de flipchart. Fiecare echipă primește sarcina de a amenaja în spațiul său un peisaj din zona/județul în care trăiesc, așa cum l-ar vedea un vizitator/călător străin, care ajunge în zonă într-o anumită perioadă istorică. Se repartizează echipelor câte un an – de exemplu, 900, 1300, 1870, 1930 și 2023. Echipele au la dispoziție un anumit timp pentru a se informa, de pe internet sau dintr-un manual, cu privire la stadiul dezvoltării zonei în acea perioadă istorică. Apoi, se trece la activitatea de amenajare, folosind elementele naturale disponibile – pietriș, crengi, frunze, bucăți de lemn, conuri, semințe, etc. În sala de clasă, se desenează peisajul pe foaia de flipchart. La final, fiecare echipă prezintă peisajul realizat. Profesorul adresează întrebări de clarificare și fixare: *Cum arăta cadrul natural? Ce tipuri de așezări umane existau? Care credeți că erau ocupațiile locuitorilor? Cum au fost ele influențate de peisaj? Care au fost factorii ce au influențat evoluția peisajului de-a lungul timpului?*

Ce descoperim?

Poteca tematică „Muzica naturii interpretată de piatră, lemn și apă" - sat Peștera, comuna Sălașu de Sus

Poteca este amenajată la marginea unui sat mic, într-o zonă liniștită de pădure de foioase, la poalele muntelui și spune povestea unei comunități care a știut să folosească elementele naturale în beneficiul propriu, într-o vreme în care nu existau curent electric și nici telefonie mobilă.

Pe traseu sunt puse în valoare instalații tehnice tradiționale, vechi de peste o sută de ani, salvate și recondiționate: **moara cu ciutură** și **văioaga** folosită la spălatul rufelor de mari dimensiuni, ambele sisteme fiind construite din lemn și acționate de apă.

Poteca este concepută ca un parcurs senzorial și invită la:

- Imaginație și interacțiune: conturul hărții este asociat cu celebrul desen din „Micul Prinț", iar vizitatorii sunt provocați să privească dincolo de aparențe.
- Descoperirea tonalităților distincte produse de tipuri de roci diferite, cu ajutorul **litofonului**, un instrument inspirat de xilofon și realizat din roci locale. Experiența devine un prilej de discuție despre formarea rocilor și despre felul în care natura poate fi un instrument muzical.
- Ascultare în liniște, cu ochii închiși, pentru a auzi și identifica "muzica apei" râului Paroș, "muzica pădurii", "muzica lemnului", alături de sunete de insecte sau tălăngi ale vacilor.
- Înțelegerea mecanismului unei mori: apa pune în mișcare roata, pietrele macină boabele, iar făina cade fără a fi nevoie de energie electrică. Pietrele de moară recuperate din râu și expuse lângă gardul de piatră din apropiere sunt mărturii ale unei mori distruse de forțele naturii și au inspirat crearea personajului grafic Nana Gresia.
- Încredere în viitor, cu trecerea prin "Poarta speranței" și alegerea unor dorințe personale realizabile.
- Descoperirea comunității prin "Arborele comunității". Sunt prezentate familiile din sat, ocupațiile lor și povești transmise din generație în generație. Comunitatea este astfel integrată în traseu nu doar ca decor, ci ca parte activă a poveștii.
- Observarea modului tradițional de spălare a rufelor fără detergent și fără curent electric, folosind exclusiv forța apei: **văioaga**. Este un exemplu concret de utilizare sustenabilă a resurselor naturale, practică încă întâlnită în unele sate din Țara Hațegului.

Poteca devine astfel nu doar un traseu turistic, ci un instrument educațional care îmbină geologia, apa, lemnul, patrimoniul tehnic și memoria comunității într-o experiență coerentă.

Evenimente ale ecodestinației

„Muzica munților" este un eveniment inedit, itinerant, prin intermediul căruia sunt promovate obiectivele turistice ale Țării Hațegului prin aducerea muzicii clasice în atenția publicului larg, în spații neconvenționale.

Evenimentul a avut loc până acum în Cetatea Mălăiești, Stațiunea Râușor, Biserica Reformată Sântămăria – Orlea, Peștera Bolii, Biserica Romano-Catolică „Sf. Ioan Botezătorul" Hațeg, Castelul Corvinilor, Conacul Karaba din Densuș, Biserica Quo Vadis din Hațeg, Biserica Ortodoxă "Sf. Nicolae" Densuș și în Cheile Băniței.

Evenimentul este completat fie cu proiecții de film documentar despre natură (ex. "România Sălbatică", "Via Transilvanica/Oamenii Drumului - Terra Banatica", cu expoziții de artă și cu experiențe culinare - degustări de produse locale.

Mascote ale ecodestinației

Călătoria în ecodestinația Țara Hațegului are însoțitori jucăuși (Luță Acviluță și Arus, Andi Andezit și Zalmoxis roubustus, Chiro și Luca). Inspirați din valori naturale locale, aceștia indică drumul către puncte de interes turistic și educațional.

Teme de reflecție

- Ați fost vreodată ecoturist? În ce zonă și cum v-ați simțit?
- Care credeți că sunt amenințările la adresa dezvoltării ecoturismului în zona dumneavoastră?
- Cum ar putea contribui școala la dezvoltarea ecoturismului în zonă?

Resurse

- Asociația de Ecoturism din România https://asociatiaaer.ro
- Rețeaua de ecodestinații din România https://www.eco-romania.ro/eco-destinatii/
- Despre rolul ecoturismului în menținerea peisajului în ariile naturale protejate https://www.unwto.org/sustainable-development/ ecotourism-and-protected-areas
- Despre geoturism în rețeaua Global Geoparks Network www.visitgeoparks.org

CAPITOLUL 6

Comunitatea locală - roluri în conservarea peisajului

Termeni cheie

Cetățean, comunitate

Elemente de conținut din programă

Intervenția omului – modificări aduse de om, culturi agricole, exploatări miniere, meserii și forme de dezvoltare economică locală

Ce știm?

Comunitate - grup de oameni care au interese, credințe, norme și/sau posesiuni comune. O comunitate locală împărtășește atât o cultură comună formată din credințe și norme, cât și interese comune legate de cultura lor sau de posesiunile lor. Strada, parcul sau școala locală, precum și elementele de patrimoniu cultural și natural sunt posesiunile comune ale grupului de oameni ce formează o comunitate locală.

Cetățean - este orice locuitor al cetății. El se bucură de anumite drepturi civile și are și obligații față de statul, orașul sau satul unde locuiește. Cetatea modernă este comunitatea. Aceasta constituie mediul și spațiul care aduc împreună oamenii cu aceleași interese. Interesul comun pentru păstrarea patrimoniului natural este generat de serviciile de mediu pe care biodiversitatea le generează pentru toți oamenii. În același timp, patrimoniul cultural reprezintă moștenirea vie a comunității, care ține oamenii împreună. Ambele ar trebui să fie valorizate de către cetățeni și de către autorități.

Context

Comunitățile locale joacă mai multe roluri cruciale în conservarea patrimoniului cultural și natural:

Păstrarea tradițiilor: comunitățile locale dețin adesea cunoștințe tradiționale despre mediul lor cultural și natural. Aceste cunoștințe includ practici agricole durabile, meșteșuguri și practici tradiționale, bazate pe experiența din trecut, cu o înțelepciune moștenită, care sunt esențiale pentru conservarea biodiversității și a patrimoniului cultural.

Administrarea resurselor: Multe situri de patrimoniu cultural și natural sunt situate în comunitățile locale sau în apropierea acestora. Aceste comunități acționează ca administratori ai acestor resurse, gestionându-le și protejându-le de amenințări, precum supradezvoltarea, poluarea și activitățile ilegale. Practicarea ocupațiilor tradiționale bazate pe resursele naturale ale zonei, constituie, în sine, o contribuție importantă la menținerea peisajului și a valorilor acestuia.

Transmiterea moștenirii culturale: Comunitățile locale transmit tradițiile, poveștile și practicile culturale de-a lungul generațiilor, asigurându-se că moștenirea culturală rămâne vie și relevantă. Această transmitere are loc prin istorii orale, ceremonii și evenimente comunitare, precum și prin programe de educație.

Implicarea cetățenilor: Comunitățile locale participă adesea în mod activ la eforturile de conservare, prin inițiative comunitare, cum ar fi proiecte de restaurare a habitatelor, proiecte de ecoturism și programe de conservare a patrimoniului. Implicarea lor stimulează sentimentul de apartenență, dar și responsabilitatea pentru resursele culturale și naturale.

Advocacy și conștientizare: Comunitățile locale pledează pentru protecția patrimoniului lor cultural și natural prin creșterea gradului de conștientizare cu privire la semnificația acestuia și la amenințările cu care se confruntă. Acestea pot organiza campanii, proteste sau evenimente educaționale pentru a mobiliza sprijin și a atrage atenția din partea factorilor de decizie și a publicului.

Dezvoltare durabilă: Multe comunități locale acordă prioritate practicilor de dezvoltare durabilă care echilibrează creșterea economică în raport cu conservarea mediului și conservarea culturii. Prin promovarea ecoturismului, agriculturii durabile și gestionării responsabile a resurselor, acestea asigură viabilitatea pe termen lung a moștenirii lor culturale și naturale.

Fiecare parte a comunității are o contribuție la păstrarea și/sau refacerea peisajelor valoroase, rurale sau urbane, care stau la baza identității ei multicultural și fac parte din viața sa.

Dezvoltarea unei destinații de ecoturism este dependentă de suportul și de implicarea cetățenilor. Comunitatea este chemată să participe la această inițiativă și, în toate cazurile, face parte din efortul de coordonare de la nivel local și regional.

Asociațiile regionale care găzduiesc unitățile de management ale destinațiilor de ecoturism lucrează în colaborare cu o rețea locală în fiecare zonă. Din rețeaua locală fac parte producători de produse locale, proprietari de pensiuni sau alte mici afaceri, ghizi locali, meșteșugari. Ei se întâlnesc periodic pentru a cunoaște proiectele din destinație, găzduiesc sau organizează propriile evenimente, reprezintă interfața cu turiștii și participă la inițiative cetățenești pentru patrimoniu.

JOC – Cum ne organizăm în comunitate?

Participanții reprezintă cetățenii unei comune dintr-o destinație de ecoturism.

Grupul se organizează pentru următoarele roluri: primar, Consiliu local, asociație de fermieri, muzeu local, 6 pensiuni, 2 ateliere meșteșugărești, cetățeni. Participanților li se dau 10 minute pentru a scrie pe o foaie care sunt interesele lor în cadrul comunității, ce scopuri au și ce nevoi. Apoi, profesorul aduce în prim-plan următoarea situație: *Un investitor în turism vine și propune autorităților locale un parteneriat pentru construirea unui hotel cu 30 de camere în localitate, care va fi promovat către potențiali vizitatori. Hotelul va crea locuri de muncă pentru locuitori. Se vor construi de asemenea parcări, se vor lărgi drumurile. Zona propusă pentru construcție este o parcelă din marginea pădurii care aparține comunei – deci zona va trebui defrișată.* Fiecare grup de interese are sarcina de a-și formula propria poziție față de acest proiect – dacă este pentru sau împotrivă, în ce condiții ar fi de acord cu el și cum ar putea acționa pentru a-și face cunoscută poziția în comunitate. La final, fiecare grup își expune părerea. Ulterior, profesorul le adresează participanților câteva întrebări de reflecție: *Cum v-ați simțit în rolul pe care l-ați avut? Cum credeți că funcționează lucrurile în realitate? Ce condiții ar fi necesare pentru ca interesele grupului vostru să fie mai bine reprezentate?*

Ce descoperim?

Silvia Szakacs-Mikes

Profesoară de istorie și geografie la Școala Gimnazială din Sântămăria Orlea, Silvia Szakacs-Mikes a înțeles mereu că identitatea unui loc nu se păstrează doar prin documente, ci prin oameni. Este președinta Asociației Femeilor din Sântămăria Orlea. Prin activitatea sa, doamna Silvia, cum i se spune prin părțile locului, contribuie direct la conservarea peisajului cultural:

- Promovează și practică în mod activ obiceiul Însoțitul de Sântoader, un ritual de primăvară care marchează începutul unui nou ciclu agrar. Nu se limitează la a-l evoca, ci îl organizează an de an și îl transmite mai departe elevilor de la școala din comună, dar și copiilor din satul său natal, Bărăștii Hațegului. În acest fel, obiceiul devine o experiență trăită, învățată din participare directă.
- A readus în atenția comunității locale tradiția vopsitului lânii

cu plante tinctoriale locale. Atelierele organizate în comunitate îi ajută pe copii și pe adulți să înțeleagă cum natura oferă soluții simple și sustenabile, iar aceste practici contribuie la păstrarea unei relații echilibrate cu mediul.

- Ceapa roșie de Bărăști este o varietate locală adaptată condițiilor din zonă, iar doamna Silvia a transformat-o în parte a identității locale. Prin implicarea sa, acest soi a devenit din nou vizibil în culturile de ceapă ale localnicilor, iar inițiativa a dus la organizarea Festivalului Cepei Roșii de Bărăști. Cultivarea și promovarea acestui soi înseamnă menținerea peisajului agricol tradițional, susținerea producătorilor locali și valorizarea biodiversității cultivate.

Aceste practici nu sunt doar elemente de patrimoniu imaterial. Ele presupun păstrarea grădinilor, folosirea responsabilă a terenurilor, menținerea unor soiuri tradiționale și transmiterea unor cunoștințe despre resursele locale. Prin activitatea sa, Silvia Szakacs-Mikes contribuie la menținerea tradițiilor locale în strânsă legătură cu biodiversitatea și la consolidarea legăturii dintre generații. Conservarea, în cazul ei, înseamnă continuitate.

Ranger Administrația Parcului Național Retezat

Alin "Zmeu" Ivașcu este un profesionist dedicat protecției naturii și siguranței montane, cu o experiență de peste 18 ani în administrarea și conservarea unuia dintre cele mai valoroase spații naturale din România – Parcul Național Retezat.
În activitatea sa de **ranger**, a contribuit la:

- monitorizarea și protejarea patrimoniului natural,
- colectarea și gestionarea datelor GIS,
- educarea și informarea vizitatorilor privind importanța conservării mediului,
- organizarea de activități educative, tabere tematice și programe de conștientizare dedicate publicului larg și tinerilor.

În paralel, ca salvator montan în cadrul Serviciului Public Salvamont Hunedoara, și-a demonstrat profesionalismul, curajul și spiritul de sacrificiu prin participarea la intervenții de urgență, acordarea primului ajutor și sprijinirea turiștilor aflați în dificultate. Experiența acumulată în teren reflectă o profundă cunoaștere a mediului montan și un angajament constant pentru siguranța celor care îl explorează.
Pregătirea sa tehnică, completată de studii inginerești și specializări în ghidaj montan, formare profesională, evaluarea competențelor și utilizarea tehnologiilor GIS, îi oferă o perspectivă complexă și valoroasă asupra domeniilor în care activează.
Caracterizat prin responsabilitate, perseverență, spirit de echipă și o puternică pasiune pentru natură și munte, Alin Ivașcu reprezintă un exemplu de profesionalism și implicare în slujba comunității, a mediului și a celor care aleg să descopere frumusețile Carpaților.

Teme de reflecție

- În comunitatea dumneavoastră, există meserii tradiționale care sunt privite ca un aspect al trecutului, care împiedică dezvoltarea locală, care nu mai sunt considerate relevante, utile?
- Cum ar putea fi încurajată implicarea civică a cetățenilor în viața comunității?

Resurse

- Oamenii ecoturismului https://www.youtube.com/watch?v=mdU-db0V83c
- Punct Gastronomic Local LuciAna Densuș www.youtube.com/watch?v=U5e0REzwaZc

CAPITOLUL 7

Ce pot face eu?

Implicarea școlilor locale și a copiilor în conservarea moștenirii naturale și culturale poate fi extrem de benefică pentru a asigura păstrarea peisajului și creșterea unui sentiment de apreciere a culturii și naturii locale, încă de la o vârstă fragedă. Iată câteva modalități prin care școlile se pot implica:

Programe de educație pentru mediu: Școlile pot încorpora educația de mediu în curriculumul lor (printr-o abordare transversală, nu doar la anumite discipline), învățând elevii despre importanța conservării, a biodiversității și a practicilor durabile. Drumețiile sau atelierele educaționale în ariile naturale/rezervații naturale și situri culturale pot oferi experiențe practice de învățare.

Proiecte în serviciul comunității: Școlile pot organiza proiecte de servicii comunitare axate pe eforturile de conservare, cum ar fi plantarea de copaci, curățarea pajiștilor, restaurarea habitatului și pe inițiativele de conservare a patrimoniului cultural. Aceste proiecte permit elevilor să participe activ la protejarea mediului și a patrimoniului lor local.

Parteneriate cu organizații locale/voluntariat: Școlile pot colabora cu organizații locale de mediu și culturale pentru a dezvolta programe educaționale, ateliere și oportunități de voluntariat pentru elevi. Aceste parteneriate oferă resurse și expertiză valoroase pentru a sprijini inițiativele de conservare.

Activități de învățare în aer liber: Școlile pot încorpora activități de învățare în aer liber în curriculum-ul lor, cum ar fi plimbări în natură, observarea păsărilor, grădinărit și ateliere de meșteșuguri tradiționale. Aceste activități îi ajută pe elevi să dezvolte o conexiune mai profundă cu natura și moștenirea culturală.

Artă și creativitate: Școlile pot încuraja elevii să-și exprime aprecierea pentru natură și cultură prin artă, muzică, scris și alte mijloace creative. Proiectele de artă pot crește gradul de conștientizare cu privire la problemele de conservare și pot inspira pe alții să ia măsuri.

Campanii de implicare a tinerilor: Școlile pot împuternici elevii să devină susținători ai conservării, prin organizarea de campanii, evenimente și inițiative conduse de tineri. Aceste campanii pot crește gradul de conștientizare, pot promova comportamente durabile și pot mobiliza comunitatea pentru a sprijini eforturile de conservare.

Proiecte interdisciplinare: Școlile pot integra teme despre conservare în toate ariile curriculare. Proiectele interdisciplinare permit elevilor să exploreze problemele de conservare din mai multe perspective și să dezvolte abilități de gândire critică.

Prin implicarea școlilor și a copiilor în eforturile de conservare a peisajului, la nivel local, comunitățile pot dezvolta o cultură a gestionării mediului, asigurând conservarea moștenirii naturale și culturale pentru generațiile viitoare.

Oportunități locale

Iată și o listă de experiențe pe care le poți explora în zona ta, pentru a deveni ambasador al naturii, implicat direct în programe de educație pentru dezvoltare durabilă, activități practice în teren și procese consultative privind managementul ariei protejate.

Programul Junior Ranger, dezvoltat la nivel european prin rețeaua EUROPARC și European Ranger Federation, este un program de educație non-formală dedicat tinerilor din apropierea ariilor protejate, care îi ajută să descopere natura, să înțeleagă rolul conservării și să dezvolte abilități, încredere și spirit civic.

Consiliul Tinerilor din Parcul Național Retezat creează un cadru real de participare, unde tinerii pot contribui la activități de conștientizare, educație și consultare, devenind o voce activă pentru protejarea patrimoniului natural și pentru dezvoltarea durabilă a comunităților locale.

"Voluntariat pentru Geoparc", programul de voluntariat al Geoparcului Internațional UNESCO Țara Hațegului se adresează tinerilor, implicându-i în realizarea de proiecte locale (trasee turistice, puncte de interpretare), schimburi de experiență, deplasări și cursuri de dezvoltare personală.

Proiecte locale

Călătorie prin Geoparcuri din Europa

Proiectul „Călătorie prin Geoparcuri din Europa", a pornit la inițiativa doamnei profesoare Loredana Leleșan - Școala Gimnazială Râu de Mori, în parteneriat cu Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului. Începând cu anul 2023, proiectul oferă elevilor ocazia să își descopere propriul geoparc prin comparație cu alte teritorii cu recunoaștere UNESCO din Europa.

Elevii sunt încurajați să viziteze propriul geoparc și apoi să descopere ce elemente de geologie definesc unicitatea altor teritorii de acest fel din Europa (tipuri de roci, fenomene geologice spectaculoase, forme de relief, situri paleontologice sau peisaje modelate de procese naturale specifice). O altă componentă o reprezintă biodiversitatea propriului teritoriu și a celorlalte geoparcuri, speciile caracteristice și modul în care acestea sunt protejate. Cultura și istoria comunităților locale, tradițiile, meșteșugurile și relația dintre oameni și resursele naturale sunt de asemenea alte teme de explorat.

Proiectul transmite un mesaj esențial și anume că un geoparc nu înseamnă doar roci sau fenomene naturale. El spune **Povestea Pământului** și **Povestea Oamenilor** care, împreună cu procesele naturale, modelează locul în timp. Elevii înțeleg că identitatea unui teritoriu se construiește la intersecția dintre geodiversitate, biodiversitate și cultură.

Proiectul este disponibil în calendarul activităților extrașcolare al Inspectoratului Școlar Județean Hunedoara.

Harta apei de băut

Harta apei de băut este o activitate de citizen science prin care elevii sunt încurajați să preleveze probe de apă din izvoare, fântâni și alte surse locale și să le testeze cu ajutorul unor kituri puse la dispoziție de administrația Geoparcului.

Datele colectate se încarcă pe platforma online www.calitateaapei.ro, iar rezultatele contribuie la realizarea unei hărți a calității apei de băut la nivel local. Astfel, elevii nu doar învață despre chimia apei, ci participă activ la un demers cu relevanță pentru comunitate.

„Natură și tradiție în Parcul Natural Grădiștea Muncelului – Cioclovina", proiect prin care copiii au descoperit oameni valoroși din comunitate, care au povești de transmis despre viața de odinioară, meșteșuguri și obiceiuri, tradiții, pierdute sau pe cale de dispariție. Fotografiile realizate au fost expuse în cadrul evenimentului, "Oameni și povești din trecut – portrete ale comunității"[17].

Organizații neguvernamentale (ONG) locale implicate în activități non formale educaționale:

- Drag de Hațeg www.dragdehateg.org
- EcoEdu Natura www.ecoedunatura.com
- ZMBR www.zmbr.ro
- Asociația Intercomunală Țara Hațegului

[17] Prezentare eveniment "Oameni și povești din trecut - portrete ale comunității": https://web.facebook.com/reel/1969200160535816

Partea a II-a

CAPITOLUL 1

Recomandări - resemnificări ale activității la clasă

În secțiunile de mai jos, am pus în evidență câteva aspecte metodologice relevante pentru derularea opționalului integrat și pentru abordarea activităților de învățare. Sunt formulate câteva recomandări, în acest sens, și sunt aduse în atenție rentabilitatea unor practici didactice și utilitatea resemnificării unor activități, astfel încât să se elimine rutinele păguboase, în termeni de rezultate ale învățării. Am luat în considerare faptul că profesorii au deja o experiență de proiectare și de lucru la clasă, precum și abilități de a selecta și aplica metode didactice adaptate nevoilor copiilor. Am considerat util să accentuăm doar câteva aspecte legate de practica la clasă care pot crește eficiența învățării. Am avut în vedere atât experiențele profesionale acumulate, cât și cercetări care au vizat contextul educației din România. Textul programei poate fi consultat la adresa https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/261282.

Organizarea activităților de învățare

Pentru aplicarea programei de opțional integrat *Educație pentru peisaj*, este recomandată organizarea activităților la clasă cu focalizare pe derularea unor proiecte și pe rezolvarea de probleme. Acestea susțin învățarea colaborativă, prin descoperire și problematizare, în context formal, nonformal și informal, dat fiind că unul dintre obiectivele opționalului constă în a face evidentă valoarea implicării actorilor locali pentru păstrarea peisajului zonei și transferarea acestei valori către elevi.

Asigurați-vă că elevii înțeleg mesajul opționalului, anume că peisajul natural și cultural în contextul ecodestinației este valoros pentru localnicii, pentru vizitatori și pentru societate, în general. De aceea, este nevoie să colaborăm și să ne folosim de ceea ce știe și poate fiecare dintre noi să facă pentru a păstra aceste valori. Cum ar putea contribui copiii? Înțelegând cum pot aprecia valorile peisajului local și, mai ales, că păstrarea acestor valori depinde de munca bine făcută a fiecărui om.

Pe parcursul anului echipele de elevi vor lucra împreună în activități în clasă, acasă, pe teren. Profesorul va avea în vedere, permanent, stimularea colaborării și a descoperirii calităților/punctelor tari pe care fiecare copil le poate folosi pentru a ajuta echipa. Prin urmare, explicați în mod constat obiectivul unei activități și creați ocazii pentru discuții reflexive. Vă veți asigura, astfel, că elevii învață nu doar informații, ci și cum gândesc atunci când au o sarcină de lucru. Își vor putea valida strategii de învățare și, mai mult, vor afla și cum se raportează colegii lor la sarcina respectivă.

Având în vedere faptul că opționalul promovează modalități de lucru specifice proiectelor și rezolvării de probleme, modalitățile constante de organizare a clasei vor fi cele ale lucrului în echipă. Puteți opta pentru organizarea, încă de la începutul anului școlar, în echipe de câte 4-5 copii, care pot lucra împreună pe parcursul anului școlar. Dacă elevii sunt din clasa a V-a, refacerea echipelor după încheierea unui proiect poate constitui o formă de cunoaștere reciprocă și de creare a unei solidarități în grup și în clasă, în ultimă instanță.

Profesorul poate facilita prezența la clasă sau legătura cu o diversitate de persoane active în comunitate, cum ar fi reprezentanți ai Unității de Management al Destinației, proprietari de pensiuni din rețeaua locală, producători locali, rangeri/biologi/persoane resursă pentru conservarea naturii, ghizi de patrimoniu natural sau cultural, custozi de biserici/muzee/case memoriale. Acordați importanță acestei colaborări cu specialiști, persoane relevante în plan local, pentru ca elevii să aibă ocazia să se conecteze la comunitatea în care trăiesc. Veți crea, astfel, situații semnificative de învățare, explorând avantajele educației nonformale.

Resemnificarea timpului de lucru pentru acasă

Pentru utilizarea eficientă a timpului, recomandăm abordarea reflexivă a temelor pentru acasă, astfel încât copiii să-și continue învățarea, în mod activ, și acasă. Oferiți aceeași importanță modului în care le dați sarcini de lucru elevilor pentru acasă pe care o acordați și selectării și corelării activităților de învățare

din clasă. Reflectați la eficiența acestui timp de învățare, plecând de la modul în care ați observat că înțeleg contribuția acestora la propria învățare și la atitudinea elevilor față de relevanța temelor, în general.

Asigurați-vă, în mod constant, că elevii dvs. sunt convinși că tema pentru acasă nu are doar rostul să le consume timpul. Explicați de fiecare dată care este scopul activității și cum asigură aceasta atingerea obiectivelor proiectului, care este plusul adus pentru ora următoare. Asigurați-vă că elevii au înțeles un mesaj formulat de un adult, că limbajul a fost adecvat copiilor. Validați reformulările lor.

Temele pentru acasă reprezintă activități cu sens, o continuare firească și provocatoare a învățării dincolo de activitățile de la școală. Din acest punct de vedere, activitățile din caietul elevilor au fost construite astfel încât să permită o trecere firească de la o etapă la alta, atât în școală cât și în afara ei. Elevii vor fi bucuroși să se implice în alegerea acestui parcurs, prin urmare implicarea lor în organizarea și luarea unor decizii de lucru nu poate decât să-i motiveze suplimentar.

Motivare pentru participarea la activități după o perioadă de vacanță

Profesorii constată că au dificultăți în a-i face pe elevi să revină la un ritm adecvat de învățare atunci când intervine o vacanță sau sunt perioade cu sărbători legale. Propunerea unor activități interesante pentru acasă, care să stimuleze interesul pentru investigații în mediul de viață al copiilor, poate constitui o formă de motivare pentru reconectarea cu activitățile la clasă. Dacă elevii au de pregătit o activitate, spuneți-le că o veți pregăti și dvs. și că o veți prezenta ora următoare. Creați, astfel, un context colaborativ care poate să-i încurajeze/să-i motiveze să se implice în rezolvarea activității cerute. Optați pentru activități care să le provoace curiozitatea. Verificați rezultatele creând ateliere de discuție, pentru a evita să fie percepute de elevi ca exerciții în sine. Astfel, activitățile de învățare se vor derula firesc pe parcursul orei. Iată câteva exemple de activități realizate acasă pentru începutul unui modul de învățare.

- ✔ *Ce înseamnă pentru ai mei peisajul? Care este amintirea cea mai dragă legată de peisaj din viața părinților, bunicilor?* Elevul colectează opinii de la părinți, bunici despre cum văd ei peisajul; ce au iubit foarte mult în viața lor; dacă mai există; cum îl mai păstrează în memorie etc. Informațiile prezentate de copii în clasă vor fi puse pe o listă de idei; vor fi organizate de profesor pe diferite categorii/cuvinte cheie relevante pentru educația pentru peisaj, pentru a-i face pe elevi să perceapă contextul mai amplu în care vor lucra.
- ✔ *Peisajul meu este și peisajul părinților mei? Dar al bunicilor mei?* Activitate de identificare de diferențe plecând de la o imagine din prezent, aleasă de copil, și descrisă succint, plecând de la experiența/amintirile părinților/bunicilor. În clasă, discutarea temei va constitui un punct de plecare pentru a observa cum s-a schimbat peisajul din imaginea aleasă (intervenții naturale sau umane etc.). La redactarea succintă, se va adăuga și ceea ce au aflat oral de la părinți, copiii putând să răspundă și la alte întrebări ale profesorului (de exemplu, ce consecințe – pozitive, negative - au fost percepute de către părinți, ca urmare a schimbărilor intervenite).

Iată și un exemplu de activitate derulată în clasă la începutul unui modul de învățare.

- ✔ Participarea la jocuri de improvizație plecând de la 5-6 cuvinte selectate dintr-o listă de cuvinte asociate cu peisajul realizată de elevi

Activitatea poate fi utilizată la începutul unui nou modul, pentru a-i ajuta pe elevi să se reconecteze la învățarea în clasă. Aceasta are ca obiectiv dezvoltarea fluidității mentale și verbale în abordarea, ulterior, a subiectelor legate de dimensiunile/ problematica peisajului. Competența specifică vizată este 1.2. Descrierea peisajului local și a intervenției umane în contexte de viață cotidiană. Activitatea se desfășoară în clasă, pe parcursul a 20 de minute, iar resursele necesare sunt: foi albe/tablă pentru notarea cuvintelor. Contextul de învățare constă în explorarea reprezentărilor pe care le au copiii despre peisaj plecând de la cuvinte/ sintagme pe care copiii le asociază cu acesta (ce înseamnă pentru ei peisajul; cum se raportează ei, intuitiv, la peisaj etc.). Elevii sunt întrebați de către profesor care sunt cuvintele care le vin în minte atunci când se gândesc la peisaj. Profesorul scrie pe tablă cuvintele copiilor și participă și el cu exemple (brainstorming). Fiecare elev alege cinci cuvinte din lista de pe tablă, la întâmplare. Profesorul le propune să facă, oral, o povestire în care să înglobeze cuvintele alese. Dacă elevii sunt mai timizi, începe el, iar copiii intervin după cum doresc. Activitatea poate fi reluată, în diverse variante, oricând consideră profesorul că este nevoie să-i stimuleze pe elevi să se implice în activitățile la clasă, explorând dimensiunea ludică a comunicării.

CAPITOLUL 2

Utilizarea activităților de învățare/din caietul elevului

Pentru derularea activității la clasă, programa școlară oferă exemple de activități de învățare puse în relație cu competențele specifice. Deoarece paradigma curriculară în uz presupune formarea și dezvoltarea competențelor, rezultă, de aici, faptul că activitățile de învățare și selecția de conținuturi contribuie la realizarea acestui demers. Nici activitățile, nici conținuturile nu reprezintă scopuri în sine, ci mijloace pentru formarea competențelor (vezi https://www.youtube.com/watch?v=kD58DgKMEFE&list=PLH5EDUs24_16-U-igPRkkxGrKjYst1VHT&index=6).

Pentru realizarea proiectelor de unități de învățare, este util de știut că fiecare activitate de învățare se focalizează pe o competență specifică, nu pe mai multe. În schimb, pot fi organizate mai multe activități de învățare pentru aceeași competență specifică (vezi cum poate fi proiectată o unitate de învățare: https://www.youtube.com/watch?v=laZQTYUJ1_s).

Rămâne la latitudinea fiecărui profesor de a utiliza activitățile recomandate în cadrul programei școlare, de a aduce propriile propriile activități sau de a utiliza activități din diverse resurse, cum este și cazul caietului elevului.

Pentru caietul elevului, am optat pentru activități și proiecte mai complexe, care să le ofere copiilor situații de învățare cât mai diferite.

Am avut în vedere faptul că elevii au nevoie să se implice în propria învățare, la nivel de organizare a lucrului, cu accent pe colaborare și luare/asumare de decizii. Recomandăm, din nou, profesorului să utilizeze un format colaborativ, în care să se considere un partener pentru elevi. Rolul de monitorizare și de furnizare de expertiză va fi exersat de profesor atunci când elevii solicită informații sau atunci când este util să-i ajute pe copii să se organizeze mai eficient.

Am avut în vedere, de asemenea, implicarea în activități care relevă nevoi, precum: identificarea/colectarea de date de teren și înțelegerea unor fenomene naturale și sociale, în devenirea lor; identificarea de vulnerabilități, comportamente, teme controversate; discutarea și argumentarea aspectelor identificate; identificarea și rezolvarea de probleme în context local etc. Toate acestea susțin formarea competențelor din programă, dar și a competențelor cheie din profilul de formare al absolventului de gimnaziu (https://www.youtube.com/watch?v=fn_U5jImDFk&list=PLH5EDUs24_16-U-igPRkkxGrKjYst1VHT&index=3).

Recomandăm lectura paginii introductive a caietului. Discutați împreună cu elevii despre modul în care, echipa clasei, din care faceți parte și dvs., va fi implicată în derularea activităților. Comentați împreună cuvintele care sunt puse în evidență în introducere și ce relevanță au din perspectiva fiecărui elev. Veți putea avea un orizont de așteptare pentru derularea activităților din caiet, pe parcursul anului școlar. Activitatea finală – proiectul meu de viitor – va reprezenta un al doilea termen pentru a putea aprecia relevanța acestui parcurs de învățare pentru fiecare elev.

Rețeaua activităților de învățare

Educația pentru peisaj este despre ceea ce știu copiii și despre ceea ce pot descoperi cu forțele lor. Prin urmare, din perspectivă metodologică, activitățile de învățare susțin:

- Explorarea peisajului - percepție și analiză; aceasta susține formarea competenței specifice 1.1.Identificarea caracteristicilor peisajului cultural, utilizând exemple din lista patrimoniul național sau universal
- Exemple de activități: *Fii observator activ!, Jurnal de observație, Ce este o valoare naturală?*
- Investigarea peisajului - observare, analiză, interpretare; aceasta susține formarea competenței specifice 1.2.Descrierea peisajului local și a intervenției umane în contexte de viață cotidiană
- Exemple de activități: *Harta comunității, De la o hartă a sunetelor, La bunăstarea sonoră, Ecoturism în siguranță, Ce este o valoare naturală?, Ce este o valoare culturală?, Portrete din ecodestinația Țara Dornelor,*
- Intervenția: analiză, interpretare, concluzii; aceasta susține formarea competenței specifice 2.1.Formularea unor opinii cu privire la impactului intervențiilor oamenilor asupra peisajului, la nivel local și național.

Exemple de activități: *Cum ne comportăm într-un peisaj protejat? Ce este o valoare naturală?, Ce este o valoare culturală?, Țara Dornelor- peisajul ecodestinației, Cum să fii ecoturist?, Cum putem face o schimbare?*

- Promovarea peisajului – analiză, interpretare, previziuni, conservare/prevenție; aceasta susține formarea competenței specifice 2.2.Realizarea în echipă a unor proiecte de sensibilizare, protejare și promovare a peisajului local.

Exemple de activități: *Logo-ul: simbolul comunității, Portrete din ecodestinația Țara Dornelor, Idei de proiecte în comunitate*

Sugestii de abordare a activităților

În paginile următoare, oferim câteva sugestii de abordare a activităților din caietul elevului. Rolul explicațiilor constă în a pune în evidență relevanța temei abordate, flexibilitatea organizării și beneficiile în termeni de achiziții de învățare (formarea competențelor specifice).

De la o hartă a sunetelor, La bunăstarea sonoră

Prima activitate se axează pe investigarea peisajului (CS1.2). Conștientizarea copiilor cu privire la problemele generate de poluarea fonică, pentru a înțelege ce înseamnă bunăstarea individuală și de grup în comunitate, reprezintă un efort care trebuie depus în mod constant de către profesori, astfel încât să ajungem să avem adulți corect informați și responsabili. Activitatea se desfășoară în clasă și în afara școlii, ca temă pentru acasă.

Cea de-a doua activitate le propune copiilor un context de învățare axat pe explorarea peisajului (CS1.1). Pentru a constitui corpusul de „mostre" de analiză, copiii sunt puși în situația de a se concentra asupra sunetelor, pe care să le identifice din contextul sonor la care sunt expuși în viața de zi cu zi. Identificarea unor sunete, etichetarea lor (muzicale, zgomot), precum și găsirea sursei care le produce, conduce la conștientizarea mediului în care trăiesc, dar și la identificarea de informații despre lumea din jur. Acest tip de activitate relevă mai multe beneficii deoarece îi pune pe copii în situația de cunoaștere nemijlocită a lumii din jur (nu li se predă despre) și le oferă experiențe de observare care pot constitui o bază pentru înțelegere și reflecție.

Activitățile pot fi replicate și în raport cu celelalte mijloace de cunoaștere a lumii: văz, miros, gust, pipăit.

Pentru eficiența activităților, recurgeți la domeniul dvs. de specializare din zona științelor (de exemplu, fizică, biologie). Dacă nu aveți specializare în domeniul științelor realizați parteneriate cu colegii, pentru a crea contextele de învățare necesare pentru rezolvarea sarcinilor acestei activități. Elevii vor avea ocazia să-și valideze experiențele de învățare de la alte discipline și să observe utilitatea lor în alte situații școlare.

Proiecte în comunitate

Activitățile care se pot subsuma proiectelor în comunitate vizează promovarea peisajului (CS2.2). Oferim câteva sugestii de dezvoltare utilizând formate narative, pe care copiii le cunosc de la orele de limba și literatura română/maternă, sau de punere în scenă: legende, întâmplări, povestiri pentru mari și mici. Activitățile vor fi derulate în clasă și în afara acesteia și pot face parte din programele de educație extrașcolară.

Elevii pot pregăti activități pentru colegii lor mai mici de la școală, pentru părinți sau pentru persoane care vin în vizită în ecodestinație, în perioada „Școlii Altfel" sau al Săptămânii verzi, explorând elemente de interes din comunitatea locală pe care doresc să le promoveze: legende, întâmplări din trecut și din prezent, povestiri despre oameni deosebiți și despre cum au schimbat locul prin ceea ce au făcut, întâmplări care au dus la dezastre sau întâmplări care au condus la salvarea unor locuri etc.

Pentru a capta atenția participanților, elevii pot realiza spectacole, utilizând teatrul japonez de hârtie kamishibai sau teatrul de umbre. Acestea nu necesită resurse speciale, în schimb, oferă ocazii de lucru în grup, într-un context creativ. Este util ca elevii să fie implicați în derularea atelierelor încă din momentul în care ar trebui să urmărească tutoriale pentru a vedea în ce constă tehnica respectivă și care ar fi pașii de urmat, de la construirea piesei, la punerea în scenă. Elevii pot pune în scenă legende, povestiri despre care au aflat sau pe care le-au inventat ei. Pot explora povestirea contrafactuală de tipul „Ce s-ar fi întâmplat dacă...".

Pot fi utilizate resurse, precum:

Diverse tutoriale despre teatrul de umbre; povestea ridichii uriașe (https://www.youtube.com/watch?v=d-B12mOGRvY);

Povestea lui Bobi și Tobi (https://www.youtube.com/watch?v=Y3hzyjGnaR0);

Teatrul japonez de hârtie Kamishibai (https://iteach.ro/experientedidactice/cum-a-devenit-metoda-interactiva-de-invatamant-teatrul-japonez-de-hartie-kamishibai); ghidul pentru profesori (http://www.asociatiadadece.ro/dda_muzeu/kamishibai/)

Legende culese sau scrise de elevi; povestiri despre oameni și locuri, povestiri contrafactuale (Taina lui Iosif (https://asociatiadadece.ro/urcari/2023/10/patrimoniu-fata-verso-04.pdf); https://yozy.ro/storytelling/.

Logo-ul simbolul comunității

Activitatea vizează promovarea peisajului (CS2.2) și presupune realizarea unui logo (element de identitate vizuală) pentru localitatea în care trăiesc copii, se desfășoară în clasă și necesită foi albe/tablă. Pot fi proiectate imagini cu logo-uri din surse de pe internet (în funcție de resursele școlii).

Elevii studiază câteva imagini cu logo-uri, pentru a identifica modul în care au fost realizate (elemente de identitate vizuală, organizarea spațiului, legăturile dintre imagine și cuvinte, culori, tehnici de lucru). Ei le analizează comparativ și își fac propriul design. Vor reflecta și la elemente de proprietate intelectuală, în cazul în care vor să plece de la un model care le-a plăcut și vor să știe în ce condiții îl pot folosi.

În grupuri de 2-4 colegi, elevii realizează un logo pentru localitatea lor, îl prezintă în fața colegilor și aleg o variantă pe care să o folosească în activitățile lor de cercetare/promovare a valorilor locale.

Activitatea poate fi reluată, în diverse variante, deoarece activitățile de lucru pentru realizarea unui logo constituie o bună ocazie de recapitulare a unor informații și de completare cu altele noi.

Activitatea poate oferi o situație nouă de învățare, în care elevii recurg la date de cercetare (de exemplu, care sunt elementele protejate/ care dau unicitate locului, pe baza studiilor de teren și a documentării) pentru a atrage atenția comunității. Ei pot face scurte articole, utilizând logo-urile realizate, pot face afișe de informare/promovare/respectare a valorilor locale, pot pune plăcuțe cu informații în locurile identificate.

Pot fi utilizate resurse, precum: imagini selectate de profesor; imagini identificate de elevi pe site-uri indicate de profesor.

Vă recomandăm să discutați, în mod constant, pe parcursul anului școlar, despre proprietatea intelectuală. Accentuați ideea că elevii pot fi creativi și că nu e nevoie să-și însușească munca altor persoane. Descurajați copierea, validând produsul copilului.

Utilizați exemplul de mai jos și analizați împreună cu elevii: Care este sursa de documentare? Care este proprietatea intelectuală? Le pot folosi, adapta? În ce condiții?

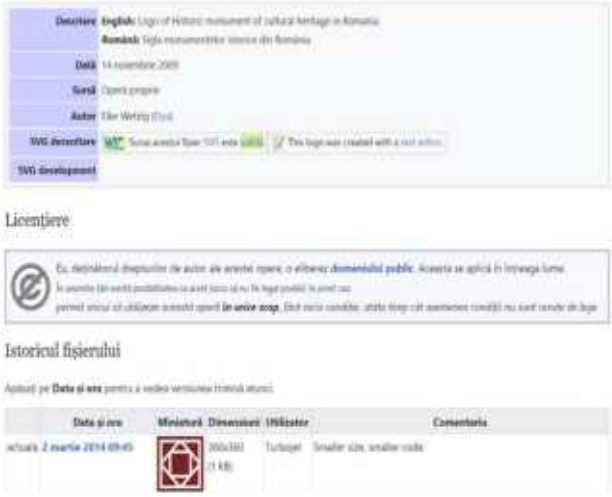

Sursa: https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Monument_istoric.svg

Ecoturism în siguranță

Activitatea de învățare vizează intervenția în contextul peisajului (CS2.1) și presupune discutarea unor situații de risc, plecând de la informații identificate pe internet (distrugerea unei biserici din lemn, de exemplu, sau din viața cotidiană a comunității, și identificarea regulilor care să prevină astfel de situații. Activitatea se desfășoară în clasă. Resurse necesare: foi albe/tablă Internet.

Elevii citesc 1-2 informații din presă și vizionează un filmuleț (Patrimonito- ep.8). Discută despre cele aflate și analizează situațiile respective din perspectiva riscurilor și a soluțiilor pentru prevenirea unor astfel de situații.

Activitatea poate constitui un suport pentru realizarea exemplului de activitate de învățare sugerat de programa școlară (discuții de grup pentru constituirea unei liste de beneficii / vulnerabilități / provocări, pentru înțelegerea valorii culturale a peisajului local) și pentru derularea unei cercetări de teren/studiu de caz pentru elemente de patrimoniu local din ecodestinație (biserici, case și localități, pășuni, păduri din apropiere).

Pot fi supuși analizei și alți factori de risc naturali sau generați de intervenția umană, în afară de incendiu. Fișa de analiză pusă la dispoziție poate fi folosită ca atare sau poate fi modificată de elevi.

Pot fi utilizate resurse, precum: O știre din 2017 - https://evz.ro/monument-unesco-romania-distrus-neglijenta-incendiu.html

Patrimonito -Avila, episodul 8, https://www.unesco.org/archives/multimedia/document-471-eng-2

CAPITOLUL 3

Exemple de instrumente de lucru pentru profesor

Planificare calendaristică

Propunerea de planificare calendaristică este realizată în raport cu Structura anului școlar 2026-2027. Exemplul de mai jos poate fi adaptat la situația concretă a clasei respective, în funcție de orarul școlar.

Disciplina: Educație pentru peisaj

Clasa: a V-a/a VI-a

Timp: o oră/săptămână

Unitatea de învățare	Comp. specifice	Conținuturi	Număr de ore alocate	Săpt.*	Observații/ Structurare an școlar
Recapitulare inițială/ Evaluare inițială			2	S1-S2	**Cursuri**
1.Descoperim peisajului în care trăim	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Elemente vii din peisajul local – vegetație; fauna; Elemente naturale nevii – relief, roci, sol; apa, climă; Intervenția omului – modificări aduse de om Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, internațional (I)	4	S3-S6	
Programul *Săptămâna verde*				S7	
		Vacanță 26.10 - 30.10.2026			
2.Peisajul natural și valorile naturale	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Elemente naturale nevii – relief, roci, sol; apa, climă; Forme de eroziune naturală Elemente vii din peisajul local – vegetație; fauna;	4	S8-S11	**Cursuri**
3.Peisajul cultural: diversitatea culturală	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Peisajul cultural (urban, rural) Legăturile dintre peisaj și identitate, în perspectivă temporală (I) Elemente de arhitectură rurală/ urbană: case, grădini, parcuri etc (I) Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, internațional (II) Exemple de peisaje din lista patrimoniului UNESCO (I)	3	S12-S14	
		Vacanță 22.12.2026 - 08.01.2027			

Unitatea de învățare	Comp. specifice	Conținuturi	Număr de ore alocate	Săpt.*	Observații/ Structurare an școlar
4. Omul și peisajul	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Peisaje rezultate din exploatări ale omului (exploatări; eroziune; construcții abandonate; deșeuri abandonate) Intervenția omului –culturi agricole, exploatări miniere; căi de comunicație; meserii și forme de dezvoltare economică locală	4	S15-S18	**Cursuri**
5. Ecoturismul	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Intervenția omului –culturi agricole, exploatări miniere; căi de comunicație; meserii și forme de dezvoltare economică locală	3	S19-S21	
		Vacanță mobilă, o săptămână din intervalul 15.02 - 05.03.2027			
6. Comunitatea locală - roluri în conservarea peisajului	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Poluarea resurselor naturale; exploatare turistică improprie Intervenția omului –culturi agricole, exploatări miniere; căi de comunicație; meserii și forme de dezvoltare economică locală Elemente de arhitectură rurală/ urbană: case, grădini, parcuri etc (II)	4	S22-S25	**Cursuri**
Extinderea viziunii - Rețeaua ecodestinațiilor din România	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Exemple de peisaje din lista patrimoniului UNESCO (II) Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, international (II)	3	S26-S28	
		Vacanță de Paște 26.04 - 04.05.2027			
7. Ce pot face eu?	1.1. 1.2 2.1 2.2.	Legăturile dintre peisaj și identitate, în perspectivă temporală (II) Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local, național, international (III)	4	S29-S32	**Cursuri**
Programul național *Școala altfel*				S33	
Evaluare finală			3	S34-S36	

**Săptămânile sunt numerotate conform structurii anului școlar 2026-2027, cu 36 de săptămâni împărțite în 5 intervale de cursuri.*

De ajustat, în funcție de situația din fiecare școală!

- *Intervalul 3, care trebuie trebuie prevăzut în funcție de perioada de vacanță aleasă la nivel local.*
- *Programul național „Școala altfel" și Programul „Săptămâna verde" se pot desfășura în perioada 7 septembrie 2026-23 aprilie 2027, în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare; planificarea acestora este la decizia unității de învățământ, în condițiile în care derularea celor două programe se planifică în intervale de cursuri diferite. În această planificare, Programul național „Școala altfel" este inclus, orientativ, în săptămâna 34, iar Programul „Săptămâna verde" este inclus, orientativ, în săptămâna 31.*

Competențe specifice (din programă)

1.1. Identificarea tipurilor și caracteristicilor peisajului, utilizând exemple din lista patrimoniul cultural național sau universal

1.2. Descrierea peisajului local și a intervenției umane în contexte de viață cotidiană

2.1. Exprimarea unor opinii cu privire la impactul intervențiilor oamenilor asupra peisajului, observate la nivel local/ national

2.2. Realizarea în echipă a unor proiecte de sensibilizare, protejare și promovare a peisajului cultural local

Unitate de învățare

În general, unitățile de învățare au 3-4 ore, astfel încât să se înscrie în numărul de ore al fiecărui modul (în principiu, 7 ore, dar depinde și de ziua în care e trecută în orarul școlar; poate fi zi liberă atunci, prin urmare, trebuie scăzută). Un opțional integrat are alocată o oră pe săptămână. În acest context, vor fi realizate două unități de învățare pe fiecare modul (unitatea nu se continuă după vacanță!!!) deoarece astfel poate fi urmărit mult mai bine progresului în învățare și pot fi remediate în timp util problemele de parcurs ale elevilor.

Prima unitate are 5 ore, deoarece este necesară o punere în context a elevilor și se vor organiza mai multe tipuri de abordări/proiecte/ investigații care vor fi continuate, pe parcursul anului școlar. S-ar putea ca în perioada acesta să fie planificat și unul dintre programele educative înscrise în calendarul școlar 2024-2025 (de exemplu, *Săptămâna verde*), iar timpul s-ar reduce la 4 ore. În principiu, un proiect de unitate de învățare are un rol orientativ, putând fi modificat (completat, simplificat) în funcție de contextul concret al clasei.

Proiectul unității de învățare
Disciplina: Educație pentru peisaj
Clasa a V-a
Unitatea de învățare: *Descoperim peisajului în care trăim*
Timp alocat: 5 ore

Conținuturi	CS (nr.)	Activitatea de învățare (eventual forme de organizare a clasei)	Resurse (eventual forme de organizare a clasei)	Evaluare
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului local	1.2.	Realizarea unei liste de cuvinte asociate cu peisajul (brainstorming) și participarea la jocuri de improvizate plecând de la un 5-6 cuvinte selectate din lista realizată în comun	Resurse de timp: 1 oră	Feedback oferit de cadrul didactic
	2.1.	Dialog despre modul în care au ales cuvintele (spontan; pentru că sunt importante pentru ei; pentru că au experiențe personale/școlare anterioare etc.) și despre ce înseamnă peisajul pentru ei		
	1.1.	Gruparea/asocierea cuvintelor pe teme potrivit unei liste date de profesor: (munte, mare, pădure, animale plante, actiuni ale omului, excursii etc., disturgere natural/ a omului; refacere etc.).		Temă pentru acasă *Descoperirea peisajului în care trăiesc*
Elemente vii din peisajul local – vegetație; fauna;	2.1.	Vizionarea unui filmuleț UNESCO despre un site protejat și discuții pe marginea subiectului abordat.	Resursă: Patrimonito (Codrii din Liban); 5 min; https://www.youtube.com/watch?v=IwUv9JOTSnY Fișă de lucru schițată la tablă pe măsură ce discuția pune în valoare aspecte importante pentru analiză Resurse de timp: 1 oră	Feedback oferit de cadrul didactic și de colegi
	2.1	Realizarea unor discuții despre relevanța analizei de date pentru a aplica măsuri adecvate pentru rezolvarea problemelor legate de situl respectiv.		Realizarea unei fișe de lucru
	1.1.	Utilizarea resurselor digitale pentru identificarea unor peisaje valoroase din perspectiva patrimoniului cultural – elemente de floră și faună		Continuarea activității de informare ca temă pentru acasă (completarea unor fișe de lucru pentru a fi schimbate informații cu colegii)

Intervenția omului – modificări aduse de om	1.2.	Analiza unor evenimente și a implicațiilor acestora pentru locul respectiv.	Resursă: Patrimonito (Parcul Național Virunga) https://www.youtube.com/watch?v=6HCb6uEDjts Resurse de timp: 1 oră	Prof poate pregăti câteva link-uri – elevbii ar realiza piese pentru un portofoliu de produse; le vor prezenta la încheierea unității (sf modulului)
	2.2.	Organizarea pentru realizarea unor postere informative/ articole de revistă etc. despre elementele speciale identificate în peisajul cultural ales		Feedback oferit de cadrul didactic și de colegi Temă pentru acasă: Identificarea unei experiențe/preferințe personale pentru a fi prezentată oral colegilor
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului național	2.1.	Prezentarea unor experiențe și preferințe personale, plecând de la excursii cu familia, lecturi sau documentare văzute (specii rare, floră locală, arhitectură locală și grădini etc.)		
	2.2.	Discuții în grup despre relevanța experiențelor prezentate pentru patrimoniul național Alegerea unui subiect despre peisajul local și a unei opțiuni de prezentare (un poster informativ, un articol, un desen/bandă desenată/ o înregistrare audio/un interviu).	Lucru în grup/echipă pentru documentare și pentru realizarea unui produs care poate fi un poster, un articol, un desen/bandă desenată/ o înregistrare audio/un interviu (dacă peisajul ales este din mediul de viață al elevilor. Resurse de timp: 1 oră	Temă pentru acasă: Realizarea unei prezentări a subiectului ales, adăugând câteva argumente pentru care subiectul respectiv ar putea fi relevant nu doar la nivel național, ci și pentru patrimnoiul internațional
Importanța peisajului în ansamblul patrimoniului internațional	2.1	Prezentarea succintă a temei pregătite de elevi (un poster informativ, un articol, un desen/bandă desenată/ o înregistrare audio/un interviu) și a argumentelor privind relevanța peisajului pentru patrimoniul internațional	Resurse de timp: 1 oră	Feedback oferit de cadrul didactic și de colegi

Evaluare inițială

Planificarea calendaristică este un document de lucru realizat de fiecare profesor la începutul unui nou an școlar, prin care acesta își proiectează/stabilește un parcurs pentru derularea activității cu elevii. Acest document prevede o perioadă de evaluare inițială, al cărei rol este să se identifice care este nivelul de achiziții al elevilor, la începutul anului școlar. Astfel, veți avea o imagine a punctelor tari și a punctelor slabe ale elevilor și va determina strategiile de construire a noilor achiziții, pentru anul școlar respectiv. Dacă ați ales clasa a V-a pentru aplicarea opționalului, vor fi cu atât mai utile observațiile pe care le puteți colecta prin evaluare, deoarece nu cunoașteți încă pe copii.

Ca principiu general, evaluarea inițială se focalizează pe identificarea nivelului de achiziții ale elevilor în cadrul competențelor specifice care se află în progresie de la un an de studiu la altul.

În cazul unui opțional, precum cel de *Educație pentru peisaj*, nu este posibilă analiza progresiei competențelor, deoarece durata acestuia este de un an de zile. Modalitatea de identificare a nivelului inițial de achiziții al elevilor va presupune raportarea la descriptorii competențelor cheie vizate de acesta, potrivit profilului de formare al absolventului de primar (nivel elementar), dat fiind că se adresează copiilor din primii doi ani de gimnaziu. În *Nota de prezentare* a programei școlare de *Educație pentru peisaj*, se specifică faptul că opționalul contribuie la dezvoltarea competențelor cheie *sensibilizare și exprimare culturală; spirit de inițiativă și antreprenoriat; sociale și civice; comunicare în limba maternă; competențe de bază în științe și tehnologii.*

În acest context, dăm un exemplu de organizare a evaluării inițiale, la clasa a V-a, utilizând ca termen de referință descriptori ai competențelor cheie din profilul de formare al absolventului de primar, pentru a identifica un punct de plecare nivelul achizițiilor de la sfârșitul clasei a IV-a. Ne-am raportat la documentele oficiale pentru anul 2022, când au fost aprobate prin ordin de ministru opționalele integrate din oferta centrală.

Tabelul de mai jos cuprinde competențele cheie la care contribuie opționalul integrat, descriptorii din profilul de formare pentru absolventul de primar (nivelul elementar, sfârșitul clasei a IV-a), exemple de sarcini de lucru, corelate cu descriptorii respectivi, precum și descriptorii din profilul de formare al absolventului de gimnaziu (sfârșitul clasei a VIII-a). Aceștia din urmă oferă o perspectivă a ceea ce ar trebui să presupună progresul achizițiilor elevilor și să ajute la selectarea unor strategii de învățare care să contribuie la atingerea acestor ținte (în colaborare cu celelalte demersuri de învățare de la disciplinele din gimnaziu). Pentru descriptorii care nu pot fi evaluați prin aplicarea testelor scrise, vor fi construite sarcini orale (și grilele de observare).

Important!

Adaptați/înlocuiți aceste sugestii de teste orale și scrise, după cum considerați util, în raport cu clasa respectivă, păstrând însă ca referință profilul de formare al absolventului (ca bază pentru implementarea curriculumului). Scopul evaluării nu este de a identifica ce știu copiii la alte discipline, ci ce pot face în raport cu competențele dezvoltate anterior, ca bază pentru noile achiziții. Ceea ce știu copiii de la alte discipline reprezintă suportul pentru abordarea integrată a opționalului *Educație pentru peisaj* (v. sugestiile metodologice). Atunci când sunt necesare anumite cunoștințe, acestea vor fi abordate punctual, pentru a permite avansarea în cadrul proiectului derulat la clasă. Parteneriatele cu profesorii de disciplinele din ariile cu care opționalul poate crea legături interdisciplinare ar putea susține/valida experiențe de învățare ale elevilor dincolo de spațiul determinat disciplinar.

Exemplu de evaluare a competențelor cheie dobândite de elevi pe parcursul învățământului primar pentru identificarea nivelului de performață la începutul aplicării la clasă a opționalului integrat Educație pentru peisaj.

Competențe cheie	**Profilul de formare al absolventului de primar.** **Descriptori**	**Sarcini** **(Componente din *Arlie* și din *Ursul brun*)**	**Profilul de formare al absolventului de gimnaziu.** **Descriptori**
Comunicare în limba maternă = CLM	- Identificarea de fapte, opinii, emoţii în mesaje orale sau scrise, în contexte familiare de comunicare	- Identifică informații explicite (A1) - Formulează concluzii simple referitoare la ceea ce a citit.(A2) - Formulează concluzii simple referitoare la ceea ce a citit. (A3a) - Identifică informații explicite (A9) - Interpretează procese pe baza a ceea ce a citit. (A10)	Căutarea, colectarea, procesarea de informații și receptarea de opinii, idei, sentimente într-o varietate de mesaje ascultate/ texte citite
	- Exprimarea unor gânduri, păreri, emoţii în cadrul unor mesaje simple în contexte familiare de comunicare	- Exprimă propria părere, corectează greșelile de ortografie/ punctuație/ gramaticale. (A3b) - Formulează o părere personală; exprimare/corectare de greșeli. (B7b)	- - Exprimarea unor informaţii, opinii, idei, sentimente, în mesaje orale sau scrise, prin adaptarea la situaţia de comunicare
	- Participarea la interacţiuni în contexte familiare, pentru rezolvarea unor probleme de școală sau de viață	- Probe orale	- - Participarea la interacţiuni verbale în diverse contexte şcolare şi extraşcolare, în cadrul unui dialog proactiv
Competenţe matematice (A) şi competenţe de bază în ştiinţe şi tehnologii (B) **= MST**	- Utilizarea unor instrumente şi procedee specifice explorării în vederea intuirii şi înţelegerii unor fenomene şi rezolvării unor probleme simple din mediul înconjurător (B)	- Identifică caracteristicile unor corpuri, fenomene și procese din natură (A11) - Realizează observații intuitive cu privire la mediul înconjurător. (B2)	- Proiectarea şi derularea unui demers investigativ pentru a proba o ipoteză de lucru (B)
	- Realizarea unor produse simple pentru nevoi curente (B)	- Probe orale	- Proiectarea și realizarea unor produse utile pentru activităţile curente (B)
	- Manifestarea interesului pentru un mediu curat şi pentru sănătatea propriei persoane (B)	- Indentifică acțiuni distructive ale oamenilor asupra mediului înconjurător. (A4) - Recunoaște factorii de risc asupra propriei sănătăți (B3)	- Manifestarea interesului pentru o viaţă sănătoasă şi pentru păstrarea unui mediu curat (B) - Aplicarea unor reguli simple de menținere a unei vieţi sănătoase și a unui mediu curat (B)

Competenţe sociale şi civice = SC	- Punerea în practică a unor norme elementare de conduită în contexte cotidiene	- Recunoaște, în contexte familiare, situații de respectare/încălcare a unor norme elementare de conduitări (B7a) - Recunoașterea, în contexte familiare copiilor, a unor situații de respectare/ încălcare a unor norme elementare de conduită (B7b) - Identifică unele trăsături de comportament care facilitează integrarea în colectivitate. (B9)	- Operarea cu valori şi norme de conduită relevante pentru viaţa personală și pentru interacţiunea cu ceilalţi
	- Asumarea unor roluri şi responsabilităţi prin participarea la acţiuni în contexte de viaţă din mediul cunoscut	- Probe orale	- Relaţionarea pozitivă cu ceilalţi în contexte şcolare şi extraşcolare, prin exercitarea unor drepturi şi asumarea de responsabilităţi
	- Recunoaşterea şi respectarea diversităţii (etno-culturale, lingvistice, religioase etc.)	- Probe orale	- Manifestarea disponibilităţii pentru participare civică în condiţiile respectării regulilor grupului şi valorizării diversităţii (etno-culturale, lingvistice, religioase etc.)
Spirit de iniţiativă şi antreprenoriat **SIA**	- Estimarea/aprecierea unor posibile riscuri în desfăşurarea activităţilor la care participă	- Recunoaște unele riscuri în realizarea unor sarcini de lucru. (B8)	- Manifestarea interesului pentru identificarea unor soluţii noi în rezolvarea unor sarcini de învăţare de rutină şi/sau provocatoare -
	- Cooperarea cu ceilalţi pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, care implică hotărâre, angajament în realizarea unor obiective, iniţiativă, creativitate	- Probe orale	- Manifestarea iniţiativei în rezolvarea unor probleme ale grupurilor din care face parte şi în explorarea unor probleme ale comunităţii locale
	- Manifestarea interesului pentru autocunoaştere	- Identificarea unor aspecte de îmbunătățit pentru etapa următoare de învățare. (A15.a și b)	- - Aprecierea calităţilor personale în vederea autocunoaşterii, a orientării şcolare şi profesionale
	- Identificarea utilităţii unor meserii/profesii pentru membrii comunităţii	- Recunoaște unele situații în care unele meserii/profesii sunt utile pentru comunitate. (B10a și b)	- Identificarea unor parcursuri şcolare şi profesionale adecvate propriilor interese
Sensibilizare şi exprimare culturală **SEC**	- Explorarea aptitudinilor creative personale in situaţii de învăţare formale, informale si non-formale	- Probe orale	- Aprecierea unor elemente definitorii ale contextului cultural local şi ale patrimoniului naţional şi universal -
	- Realizarea de lucrări creative simple, pornind de la valorificarea ideilor şi experienţelor personale	- Realizează reprezentări originale (A14) - Realizează reprezentări originale. (B11)	- Realizarea de lucrări creative folosind diverse medii, inclusiv digitale, în contexte școlare și extra-școlare
	- Participarea la proiecte culturale organizate în context formal sau informal în comunitatea locală	- Probe orale	- Participarea la proiecte și evenimente culturale organizate în contexte formale sau nonformale

Vă recomandă să le oferiți elevilor spre rezolvare două unități de evaluare: *Arlie* și *Ursul brun*. Am considerat că cele două teste pot fi relevante pentru elevi, din perspectiva experienței lor de viață și că le va trezi interesul pentru opțional. Pentru interpretarea rezultatelor, consultați manualul de codificare (vezi mai jos). Cereți ajutor autorilor, dacă aveți nevoie de clarificări suplimentare. Profitați de momentul în care discutați cu copiii rezultatele la cele două teste pentru a vă completa informațiile obținute la probele scrise cu observarea orală.

Precizări

Testele *Arlie* și *Ursul brun* au fost realizate în cadrul Proiectului Cred și au fost puse la dispoziție tuturor celor interesați, ca resurse educaționale deschise. Acestea au făcut parte din pachetul de 6 unități de evaluare concepute pentru evaluarea competențelor cheie la sfârșitul ciclului primar (https://www.educred.ro/evaluarea-competentelor-cheie-la-finalul-clasei-a-iv-a/).

Evaluarea a fost derulată pe un eșantion național, iar raportul de cercetare poate fi consultat la adresa https://drive.google.com/file/d/1ds2fWexugUqgSHiEBSWGeWDgWHTBV35B/view. Pentru toți cei interesați, pe lângă rezultatele prezentate, pot fi identificate și sugestii de ameliorare a achizițiilor elevilor considerate deficitare. De asemenea, sunt prezentate toate informațiile despre modalitatea de codificare a răspunsurilor elevilor în manualul de coduri de la adresa https://drive.google.com/file/d/1aXqFMnKJBp1SlGeQrnXjln07J46Djrap/view.

Arlie - https://drive.google.com/file/d/1qKVyEdRtiA1CGXUdMzgmwN4gLF5GPa6D/view

Ursul brun - https://drive.google.com/file/d/1hUbivmbsPvxPOL-gjRbH8eDyWzc53Hnm/view

Evaluare de parcurs

Pentru evaluarea de parcurs, vă recomandăm să realizați fișe de observare a progresului elevilor din clasa dvs., în raport cu competențele din programa de opțional. Aveți în vedere specificul clasei dvs. în construirea acestora. De asemenea, selectați modalități de evaluare apropriate activităților de tip proiect sau rezolvare de probleme, pe care le-ați testat în alte situații de evaluare și considerați că sunt eficiente.

Ca resurse, vă recomandăm să consultați *Manualul de materiale educaționale al Proiectului PULCHRA* (https://platform.pulchra-schools.eu/wp-content/uploads/2021/04/Educational-Material_RO_updated-version.pdf), unde puteți găsi exemple de fișe de evaluare, care pot fi adaptate la contextul de față.

După cum ați observat, în cadrul acestui proiect, am pus accentul pe formatul colaborativ și reflexiv, ca modalitate de învățare, care se asociază cu utilizarea interevaluării și autoevaluării.

Vă recomandăm să utilizați, la sfârșit de unitate de învățare (sau de câte ori ați dori să aflați cum a fost percepută o situație de învățare derulată la clasă), o fișă de tip reflexiv, pentru a avea un feedback din partea copiilor. Iată un exemplu de întrebări pentru a avea perspectiva elevului:

- Ce mi-a plăcut mai mult? De ce?
- Ce nu mi-a plăcut cel mai mult? De ce?
- Ce anume am înțeles foarte bine?
- Ce anume îmi este încă neclar?
- Ce aș vrea să (mai) întreb în ora următoare?

Evaluare finală

În ceea ce privește evaluarea finală, vă recomandăm să construiți câteva teste de evaluare care să surprindă progresul elevilor, utilizând demersul propus, aici, pentru evaluarea inițială. De asemenea, luați în considerare fișele de parcurs prin care ați oferit feedback elevilor pentru activitățile derulate.

În același sens, utilizați și ultima activitate din caietul elevului, *Proiecte de viitor*, care a fost construită în scop evaluativ.

La încheierea opționalului...

Nu uitați să lăsați timp pentru a comenta, într-un context constructiv, rezultatele elevilor pe parcursul anului, accentuând ceea ce considerați că reprezintă achiziții pozitive. Propuneți direcții de dezvoltare în viitor (în cadrul unui alt opțional, dacă e cazul, sau în cadrul disciplinei dvs.), deoarece competențele nu țin în mod univoc de o oră de curs. Ele trebuie înțelese ca investiție în învățarea pe tot parcursul vieții, prin toate mijloacele oferite în context formal, nonformal și informal.

Nu în ultimul rând, vorbiți despre propria dvs. experiență pe parcursul opționalului, accentuând faptul că ați trecut prin experiențe noi ca profesor și că elevii v-au ajutat în multe situații să găsiți soluții.

Nu uitați că ați creat un parteneriat. Merită să-l continuați și la disciplina dvs.

Răspunsuri elevi	Criterii de interpretare a răspunsurilor elevului
Proiecte de viitor Ai participat pe parcursul unui an școlar la activități despre peisaj și valorile sale din zona în care locuiești. Experiențele tale pot fi utile/ dezvoltate și la alte materii școlare. Ai planuri pentru mai departe? Ce ți-ar plăcea să mai faci? Oferă câteva argumente în sprijinul ideii tale. Gândește-te că ai vrea să atragi și alți colegi în echipă.	Are o opinie în legătură cu parcursului său de învățare, în contextul opționalului de educație pentru peisaj. Este capabil să formuleze un plan de viitor. Identifică domenii în care poate transfera experiențele sale de învățare. Dovedește interes preponderent pentru: - Explorare - Investigare - Intervenție - Promovare Formulează argumente în sprijinul ideii sale. Identifică modalități prin care să-și convingă colegii să dezvolte proiectul său.
Plecând de la ceea ce ai învățat, pe ce anume te-ai baza pentru a-ți atinge scopul? Inspiră-te din lista de mai jos și încercuiește cifrele enunțurilor în care te regăsești, pentru a marca selecția făcută de tine. 1. Cunosc informații de bază despre peisaj și valorile sale. 2. Știu să mă documentez despre peisaj, în contextul ecodestinației sau în context mai larg. 3. Pot să selectez informațiile utile despre un subiect legat de peisaj și valorile sale care mă interesează. 4. Simt că mă pot baza pe experiențele pe care le-am dobândit pe parcursul opționalului despre peisaj în alte situații noi. 5. Mă simt încrezător/încrezătoare că pot să le vorbesc și altor persoane din ecodestinație despre valorile peisajului nostru, ca să fie mai informați. 6. Mă simt motivat/ă să mă implic în proiecte de păstrare și de promovare a peisajului nostru. 7. Îmi este clar și pot să explic și altora care sunt avantajele și dezavantajele intervenției omului în peisaj. 8. Mă simt motivat/ă să mă implic în identificarea și rezolvarea de probleme din localitatea mea, și pot identifica lucruri pe care le putem face, colegii mei și cu mine, la vârsta noastră.	Reflectează la propria învățare și își autoevaluează rezultatele, selectând din listă elementele pe care le consideră pertinente pentru a-și descrie achizițiile. (Comparați percepția elevului cu observațiile dvs.)
În continuare, adaugă ceea ce crezi că lipsește din lista de mai sus, dar este important pentru descrierea competențelor tale. 9..... 10.....	Reflectează la propria învățare și își autoevaluează rezultatele, adăugând elemente noi pe care le consideră pertinente pentru a-și descrie achizițiile. (Comparați percepția elevului cu observațiile dvs.)

CAPITOLUL 4

Resurse utile pentru cele două dimensiuni

Glosar de concepte educaționale – www.educred.ro/glosar

Profilul de formare al elevului - https://www.youtube.com/watch?v=fn_U5jlmDFk&list=PLH5EDUs24_16-U-igPRkkxGrKjYst1VHT&index=3

Despre planificarea calendaristică - https://www.youtube.com/watch?v=ccrJ0Ge_AE8

Despre proiectul unității de învățare - https://www.youtube.com/watch?v=laZQTYUJ1_s

Cum citim o programă școlară? - https://www.youtube.com/watch?v=MuPropIC45Y

CDS și TC - https://www.youtube.com/watch?v=nRiyM4PFhfk&list=PLH5EDUs24_16-U-igPRkkxGrKjYst1VHT&index=4

Ce înseamnă competențe? - https://www.youtube.com/watch?v=kD58DgKMEFE&list=PLH5EDUs24_16-U-igPRkkxGrKjYst1VHT&index=6

Tipuri de proiectare integrată din perspectivă metodologică, a modului de abordare a învățării, p.6; Alte proiecte educaționale - învățarea bazată pe proiect în diferite contexte curriculare și extracurriculare (p.10-11). În **Proiectarea unui opțional**, *https://drive.google.com/file/d/14wu2MbTtN-r9eo1pQnEEgexugoxKQUnp/view*

Exemplu de proiect educațional pentru disciplina Educație socială – Gândire critică și drepturile copilului, clasa a V-a - https://drive.google.com/file/d/1spyx3pKev62PDAB8L0sYEFDxIPgm774j/view

Karl Schneider, Tim G. Reichenau, Christine Gierlich. 2020. *Manualul de materiale educaționale al Proiectului PULCHRA,* https://platform.pulchra-schools.eu/wp-content/uploads/2021/04/Educational-Material_RO_updated-version.pdf.

Convenția Consiliului Europei privind Peisajul. 2021. *Activități educative privind peisajul pentru învățământul primar. Ghid didactic pentru profesori și elevi,* https://rm.coe.int/0900001680a0b95a.

ANEXA 1

Rețeaua destinațiilor de ecoturism din România

Destinația Țara Hațegului face parte din rețeaua de ecodestinații din România.

Țara Dornelor

https://taradornelor.ro/

Situate în inima Bucovinei, aceste meleaguri te întâmpină cu aerul proaspăt al munților care străjuiesc depresiunea Dornelor: Suhard, Giumalău, Călimani și Bistriței și te acompaniază cu simfonia unică a izvoarelor cristaline și a râurilor repezi ale Bistriței și Dornei.
Un element caracteristic zonei îl reprezintă tinovurile, acele mlaștini sărace în substanțe minerale, care păstrează elementele floristice specifice perioadelor interglaciare, similare zonei de tundră. Tinovul Mic Șaru Dornei și Tinovul Mare Poiana Stampei – cea mai întinsă rezervație naturală de turbă din România, stau mărturie că spectacolul naturii nu cunoaște limite, chiar și în locuri unde climatul nu pare prea prietenos. Convinge-te cu un tur ghidat la Centrul de Vizitare al Parcului Național Călimani și la Tinovul Mic din Șaru Dornei.
Pajiștile alpine sunt înfrumusețate de tufărișurile de jneapăn cu smârdar, de toporași, gențiene, clopoței și bujori de munte. Coborând spre vatra satului, poți să admiri, în tihnă, simplitatea gospodăriilor tradiționale ce freamătă de activități specifice diferitelor anotimpuri: târlitul păsunilor, mulsul laptelui, făcutul smântânii și al brânzei, cositul și uscatul fânului, încondeiatul ouălor. Așa se dezvăluie autenticul în cele nouă comune care alcătuiesc universul rural al Țării Dornelor: Poiana Stampei, Coșna, Dorna Candrenilor, Cîrlibaba, Ciocănești, Iacobeni, Șaru Dornei, Panaci, Dorna Arini.

Băile Tușnad și împrejurimile

www.bailetusnad.eco

În cheile Oltului, la o altitudine de 650 metri, la poalele munţilor acoperiţi cu brazi, se află Oraşul Băile Tuşnad. Localitatea situată în partea sudică a Depresiunii Ciucului, între munţii Harghita şi Bodoc, este cea mai mică staţiune balneară din ţară, fiind cunoscută până astăzi ca "Mica Elveţie".
Destinația ecoturistică Băile Tușnad și Împrejurimile adăpostește o serie de habitate deosebit de importante din punct de vedere ştiinţific şi ecologic, protejate la nivel european. Condiţiile climatice proprii regiunii au condiţionat conservarea în aceste habitate a mai multor specii de plante şi animale, vestigii ale ultimei glaciaţiuni. Ele poartă numele de relicte glaciare. Păstrarea lor a fost determinată în mare măsură de existenţa turbăriilor (mlaștinile eutrofe), caracterizate prin condiţii microclimatice particulare (umiditate mai ridicată şi temperatură mai scăzută faţă de microclimatul general) şi de numeroasele izvoare minerale reci.
Deşi mlaștinile din destinația vizată sunt mai reduse ca dimensiune faţă de celelalte din judeţul Harghita, ele sunt mai diverse din punct de vedere peisagistic, floristic şi faunistic. Astfel, aici sunt ocrotite 14 relicte glaciare, care reprezintă 37% din relictele glaciare ale judeţului Harghita şi 33% din cele ocrotite la nivel naţional: *Dryopteris cristata, Betula humilis, Carex diandra, Cnidium dubium, Polemonium caeruleum, Pedicularis sceptrum-carolinum, Ligularia sibirica, Spiraea salicifolia, Ribes nigrum, Calamagrostis canescens, Viola epipsila, Carex limosa, Euonymus nana, Saxifraga hirculus*. Pe lângă aceste specii, numeroase alte plante sunt ocrotite pe lista roşie a plantelor rare şi periclitate din România: *Epipactis palustris, Orchis laxiflora, Dacylorhiza incarnata, Dacylorhiza maculata, Primula farinosa, Fritillaria meleagris, Trollius europaeus, Dianthus superbus sau Valeriana dioica ssp. simplicifolia*.

Ţinutul Zimbrului - Neamţ

www.tinutulzimbrului.ro

Zona ecoturistică Ţinutul Zimbrului se constituie, datorită prezenţei mănăstirilor şi a ariei naturale protejate Parcul Natural Vânători Neamţ, în una din cele mai vizitate zone din ţară. Tradiţiile nealterate, comunităţile locale distincte, dar unite prin spaţiul geografic, istoric şi cultural, prezenţa zimbrului, contribuie la evidenţierea acestei microregiuni, cunoscută drept "Ţinutul Zimbrului".

În cadrul microregiunii ținutul Zimbrului, ce se suprapune în parte peste aria protejata Parcul Natural Vânători Neamț, se întâlnește o mare varietate de tipuri de păduri care alături de suprafețele mici de pajisti, alcătuiesc un mozaic de ecosisteme dintre cele mai diverse. Datorită biodiversității specifice, Parcul Natural Vânători Neamț a fost declarat sit de importanță comunitară având codul ROSCI270 Vânători Neamț si arie de protecție specială avifaunistică ROSPA107 Vânători Neamț.

Prezenta marilor erbivore sălbatice în cadrul ecosistemului forestier poate contribui la menținerea unei compoziții diversificate a pădurii, putând fi astfel create nișe ecologice noi pentru alte specii de nevertebrate, păsări, mamifere mici. Din acest motiv, zimbrul este considerat o „specie-umbrelă".

Izvorul Slatina. O resursă naturală este reprezentată de izvoarele de apă sărată, cunoscute și exploatate de cel puțin 200 de ani, fapt ce a dus, în timp, la înființarea a 2 stațiuni balneare: Stațiunea Oglinzi si Stațiunea Bălțătești. În raza orașului Târgu Neamț se află izvorul Slatina, atestat ca fiind exploatarea de apă sărată cu cea mai mare continuitate din Europa (8 000 de ani). Apa acestui izvor este utilizată în zilele noastre, de un număr redus de localnici, în special pentru conservarea cărnii sau legumelor.

Ţara Haţegului

www.turismretezat.ro/www.tarahategului.ro

Ţara de dinaintea timpurilor

O călătorie în Țara Hațegului este o călătorie în timp. Vei descoperi lumi dispărute, vei sta față în față cu dinozauri în mărime naturală, vei explora vulcani și urme ale unei mări dispărute. Venind în vremuri mai recente, vei vedea peisaje montane, lacuri și plante carnivore, toate rămase din era glaciară, de acum 10 000 de ani. Apoi te vei bucura de urmele lăsate de romani în antichitate, la Sarmizegetusa Ulpia Traiana, și de primele lăcașuri ale creștinismului – Biserica Densuș.

Acum 70 de milioane de ani, Țara Hațegului a fost parte dintr-o insulă tropicală cu vulcani și dinozauri unici în lume! Astăzi, poți descoperi secretele dinozaurilor din Cretacic, explora mări dispărute și experimenta erupții vulcanice! Aventura începe în orașul Hațeg, unde vizitezi Casa Geoparcului Internațional UNESCO Țara Hațegului. Apoi, în satul Densuș, descoperi Casa Vulcanilor, iar pe Valea Dinozaurilor, la Sânpetru, explorezi Casa Dinozaurilor Pitici și Casa Tradițiilor.

Țara Hațegului este un teritoriu al premierelor - primul parc național din România (Parcul Național Retezat - 1935), primul geoparc internațional UNESCO din România (Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului - 2015), prima rezervație de zimbri din România (Rezervația de zimbri Hațeg - Slivuț - 1958) și singura zonă din țară unde se suprapun teritoriile a trei arii protejate mari - Parcul Național Retezat, Parcul Natural Grădiștea Muncelului - Cioclovina și Parcul Natural Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului.

Delta Dunării

www.eco-romania.ro/eco-destinatii/delta-dunarii

Paradisul Păsărilor, Delta Dunării, parte a patrimoniului mondial UNESCO! Sute de specii de păsări își găsesc adăpostul într-un labirint de lacuri și canale, presărat cu plauri. Spectacolul naturii este completat de dune cu nisip, păduri subtropicale și o biodiversitate unică în Europa pentru o zonă umedă. După milenii de viețuire, oamenii completează acest spectacol magnific: sate tradiționale cu o cultură aparte rezultată din conviețuirea unui mozaic de etnii.

La capătul unui drum ce depășește 2 840 km colectând apele unui impresionant bazin hidrografic a cărui suprafaţă acoperă mai mult de 8% din suprafaţa Europei, Dunărea, cel de-al doilea fluviu ca mărime al bătrânului continent construieşte la întâlnirea sa cu Marea Neagră, de mai bine de 16 000 de ani, una dintre cele mai frumoase delte din Europa şi chiar din lume, cunoscută şi ca una dintre marile zone umede ale planetei.

Actuala configuraţie morfohidrografică a Deltei Dunării este rezultatul interacţiunii dintre fluviu şi mare în perioada Holocenului. La începutul Holocenului, când nivelul mării a crescut până aproximativ la nivelul actual, exista aşa-numitul golf al Dunării. La gura acestui golf, între promontoriul Jibrieni, la nord şi promontoriul Murighiol-Dunavăţ la sud, s-a format cordonul iniţial Letea-Caraorman. Materialul aluvionar a fost transportat de curenţii marini de-a lungul ţărmului dintr-o zonă situată la nord, la gurile Nistrului, Bugului şi Niprului.

Pădurea Craiului

www.padureacraiului.ro

Peste 300 km de trasee de cicloturism, prima rețea de trasee de alergare montană din țară, unica rețea de peșteri de speoturism din Europa de Est.

Nouă peșteri speoturistice, pe cât de provocatoare pe atât de frumoase, îi așteaptă pe cei mai curajoși în călătoria spre centrul pământului.

Peștera Bătrânului, sistemul Ciur Ponor, peștera Gruieţului sau peștera Osoi sunt doar o parte din cavernele prin care orice aventurier care se respectă trebuie să treacă măcar o dată în viață. Pădurea Craiului este destinația cu cea mai densă rețea de trasee de via ferrata din România. Cele 6 astfel de trasee de aventură pot fi o provocare pentru mai multe zile.

De la peste 100 de metri înălţime, frumusețea defileului Crişului Repede devine de-a dreptul spectaculoasă.
Traversarea podului indian din Cheile Cuților vă va oferi o perspectivă diferită asupra conceptului "de a traversa o vale".
La Montana Land în Șuncuiuș veți descoperi un adevărat parc de aventură cu trasee cu grade diferite de dificultate.

Eco Maramureș

www.ecomaramures.com

Destinația de ecoturism Eco Maramureș este o insulă de viață autentică, în care natura și oamenii locului și-au dat mâna pentru a crea un peisaj cultural unic. Mărturie stau satele care păstrează încă arhitectura maramureșeană, cu case, porți și biserici din lemn, unde viața se desfășoară lent și parcă fără griji. Aici e Creasta Cocoșului, din Munții Gutâi, o imensă stâncă din rocă magmatică, veche de nouă milioane de ani. Aici sunt și tăuri și păduri, habitate pentru păsări și mamifere, pajiști cu floră unică și ierburi vindecătoare.
Inima verde a Maramureșului încă bate în ritmuri ancestrale. O găsești cuibărită în munții Gutâi, care îmbrățișează colinele blânde dintre râurile Mara și Cosău. Un spațiu spectacular, plin de pace, în care oamenii își duc viața simplu, după cum le dictează anotimpurile, credința, tradițiile.
Moroșenii au ridicat aici, secol după secol, o civilizație a lemnului pe care oaspeții o pot vedea pretutindeni: în turlele zvelte ale bisericilor, legând parcă cerul cu pământul; în tehnologia populară; în porțile masive, sculptate cu simboluri precreștine menite să ocrotească familia; în acareturile și obiectele din gospodărie.
Moroșanul trăiește și azi așa cum a trăit întotdeauna: e chivernisit și mândru de istoria lui, jovial și bucuros de oaspeți, gata oricând să-ți arate împrejurimile, să te facă părtaș la obiceiurile gospodăriei și să te ducă la sărbătorile satului.

Zărnești Piatra Craiului

www.eco-romania.ro/eco-destinatii/zarnesti-piatra-craiului

Unul dintre cele mai renumite masive muntoase pentru drumeție din România, Parcul Național Piatra Craiului este un castel de calcar, străjuit de pădure. În drum spre înălțimile sale vei merge pe cărări cu lanțuri, pe lângă avene și pe grohotișuri înșelătoare, iar priveliștea minunată de pe creastă te va lăsa mereu fără suflare. De-a lungul potecilor poți fi surprins de apariția unei capre negre sau poți admira o specie floristică endemică pentru acest masiv, garofița Pietrei Craiului. Zărnești și satele de lângă munte sunt locuri de popas, unde găsești găzduire, dar și mese delicioase cu produse proaspete, din zonă.
Pe lângă traseele și peisajele spectaculoase, zona este excelentă dacă vrei să descoperi semne și urme de tot felul de animale, cum ar fi cele de urs, lup sau râs. În compania unui ghid special pregătit, poți găsi urme de animale în pământul moale sau poți vedea urși din siguranța unui observator și vei înțelege modul în care localnicii și animalele sălbatice conviețuiesc în acest spațiu de mii de ani.

Notițele mele

Notițele mele

Notițele mele

Valorile noastre

11
comunități

Primul geoparc UNESCO din România - Geoparcul Internațional UNESCO Țara Hațegului - dinozauri pitici unici în lume

15
trasee tematice

20
de trasee turistice montane

Prima Rezervație de zimbri din România
(Hațeg - Slivuț, 1958)

300 km
de trasee de cicloturism

1 stațiune de schi
- Rășor

TARA HATEGULUI
ISTORII VII

Țara bisericilor de piatră
(Densuș, Prislop, Sântămăria-Orlea, Biserica Colț)

1 parc național și 2 parcuri naturale
(singura zonă din România) și
8 rezervații naturale
Parcul Național Retezat (1935) - primul din România
Parcul Natural Grădiștea Muncelului - Cioclovina
Parcul Natural Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului

Ținutul cetăților
(Sarmizegetusa Ulpia Traiana, Mălăiești, Cetatea Colț)

1 cooperativă meșteșugărească - Cooperativa Hațegana (1971)

Educație pentru peisaj în Destinația ecoturistică Țara Hațegului - Caietul elevului - material realizat de Asociația Mioritics prin Schubz Centrul de Educație pentru Dezvoltare Durabilă.

www.schubz.ro www.facebook.com/schubz.rasnov info@schubz.ro

Mai multe informații despre destinație:

Țara Hațegului
Tara.Hategului

www.tarahategului.ro

contact@tarahategului.ro